

कुल प्रश्नों की संख्या : 28

कुल पृष्ठों की संख्या : 08

Total No. of Questions: 28

Total No. of Pages: 08

हाई स्कूल परीक्षा, दिसम्बर – 2017

001

विषय : हिन्दी विशिष्ट

Subject: HINDI SPECIAL

समय : 03 घण्टे

पूर्णांक : 100

Time: 03 Hours

Maximum Marks: 100

निर्देश:

- (i) वस्तुनिष्ठ प्रश्न सर्वप्रथम हल कीजिये।
- (ii) प्रश्न क्रमांक 1 से 5 तक वस्तुनिष्ठ प्रश्न हैं। प्रत्येक प्रश्न के लिये एक – एक (1×5×5=25) अंक निर्धारित हैं।
- (iii) प्रश्न क्रमांक 6 से 16 तक के लिये दो – दो अंक निर्धारित हैं। शब्द सीमा लगभग 30 शब्द है।
- (iv) प्रश्न क्रमांक 17 से 19 तक के लिये तीन – तीन अंक निर्धारित हैं। शब्द सीमा लगभग 70 शब्द है।
- (v) प्रश्न क्रमांक 20 से 25 के लिये चार-चार अंक निर्धारित हैं। शब्द सीमा लगभग 100 शब्द है।
- (vi) प्रश्न क्रमांक 26 एवं 27 के लिये पाँच – पाँच अंक निर्धारित हैं। शब्द सीमा लगभग 120 शब्द है।
- (vii) प्रश्न क्र. 28 का उत्तर लगभग 250 शब्दों में लिखिये इसके लिये (7+3) 10 अंक निर्धारित हैं।

प्र.1 निम्नलिखित रिक्त स्थानों की पूर्ति उचित शब्द का चयन कर कीजिए – (1×5=5)

- (i) आधुनिकता .....का विरोध करती है। (सम्प्रदाय/परम्परा)
- (ii) माई की बगिया में .....के फूल खिलते हैं।(चमेली/गुलबकावली)
- (iii) कामायनी रचना है .....की। (मलिक मोहम्मद जायसी/जय शंकर प्रसाद)
- (iv) श्रृंगार इस का स्थायी भाव .....है। (निर्वेद/रति)
- (v) समास ..... प्रकार के होते हैं। (तीन/छः)

प्र.2 निम्नलिखित कथनों के सही विकल्प चुनकर लिखिए – (1×5=5)

- (i) हिमालय की झीलों में कवि नागार्जुन ने तैरते हुए देखा हैं –
  - (अ) मछली को
  - (ब) मृग को
  - (स) हंसों को
  - (द) नारी को
- (ii) बूढ़े किसान ने राष्ट्रपति को उपहार में भेंट किया –
  - (अ) फल
  - (ब) मिठाई
  - (स) रुपया
  - (द) शहद
- (iii) हवा से भी तेज चलता है –
  - (अ) पत्ता
  - (ब) तिनका
  - (स) मन
  - (द) पानी

(iv) चौपाई छंद में मात्राएँ होती है।

(अ) 12

(ब) 14

(स) 16

(द) 24

(v) निरक्षर शब्द में संधि है —

(अ) विसर्ग

(ब) वृद्धि

(स) दीर्घ

(द) व्यंजन

प्र.3 निम्नलिखित वाक्यों में सत्य/असत्य लिखिए —

(1×5=5)

(i) नर्मदा का उदगम स्थल नासिक है।

(ii) स्वामी रामतीर्थ एक बार जापान गये थे।

(iii) कवि अभिमन्यु अनंत नियति से प्रश्न करते हैं।

(iv) कमल का पर्यायवाची शब्द 'पुष्प' है।

(v) पुरुषों में उत्तम को पुरुषोत्तम कहते हैं।

प्र.4 निम्नलिखित वाक्यांशों की सही जोड़ी बनाइये।

(1×5=5)

अ

ब

(i) थके हुए कलाकार से

(अ) सेठ गोविन्द दास

(ii) कम जानने वाला

(ब) लोक सीमा का उल्लंघन

(iii) अतिशयोक्ति अलंकार

(स) धर्मवीर भारती

(iv) वीरों का कैसा हो बंसत

(द) अल्पज्ञ

(v) सच्चा धर्म

(ई) सुभद्रा कुमारी चौहान

प्र.5 निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक वाक्य में लिखिए:-

(1×5=5)

- (i) बिना विचारे कार्य करने से क्या होता है?
- (ii) ललित कलाओं का स्वभाव कैसा होता है?
- (iii) सच्चरित्र का संधि विच्छेद कर संधि का नाम लिखिये।
- (iv) निन्दा रस के लेखक का नाम लिखिये।
- (v) काव्य के कितने भेद होते हैं? नाम लिखिए।

प्र.6 कृब्जा कौन थी? उसका उद्धार किसने किया?

(2)

अथवा

कवि अज्ञेय के अनुसार काँटे की मर्यादा क्या है?

प्र.7 ईश्वर ने रोगों को दूर करने के लिए मनुष्य को क्या दिया है?

(2)

अथवा

श्रीकृष्ण के ललाट पर टीके की समानता किससे की गई है?

प्र.8 दयामयी माता के तुल्य किसे माना गया है?

(2)

अथवा

‘उद्बोधन’ कविता में भ्रामरी किसका अभिनन्दन करती है?

प्र.9 मनु को हर्ष मिश्रित झटका सा क्यों लगा?

(2)

अथवा

व्यक्ति, सम्मान योग्य कब हो जाता है?

प्र.10 प्रत्येक सफल राहगीर क्या लेकर आगे बढ़ा है?

(2)

अथवा

आसमान में किस तरह के बादल उड़ रहे थे?

प्र.11 पंजाब केसरी के नाम से कौन जाना जाता है? (2)

अथवा

गीता शास्त्र के महान उपदेशक का नाम लिखिए?

प्र.12 मनुष्य की महिमा किसे स्वीकार है? (2)

अथवा

रामचरन ने किसानों को पुकारते हुए क्या कहा ?

प्र.13 वृत्तियों के उन्नयन से लेखक रामवृक्ष बेनीपुरी जी का क्या आशय है? (2)

अथवा

सत्य का आश्रय छोड़ने का क्या दुष्परिणाम होता है?

प्र.14 दीपक से मानव जीवन की तुलना किस रूप में की गई है? (2)

अथवा

स्वर्ग की नींव का पता किस प्रकार लग सकता है?

प्र.15 करुण रस की परिभाषा लिखिये। (2)

अथवा

छंद की परिभाषा लिखिये।

प्र.16 निम्नलिखित मुहावरों का अर्थ लिखकर वाक्यों में प्रयोग लिखिये:— (2)

(i) अंगूठा दिखाना

(ii) ईद का चाँद होना

अथवा

निम्नलिखित शब्दों का समास विग्रह कर नाम लिखिये —

(i) देवकीपुत्र

(ii) मेघमाला

प्र.17 नर्मदा और सोन से संबंधित लोक-कथा लिखिए? (3)

अथवा

बेटियों को गौरव – कथाएँ क्यों कहा है? लिखिए?

प्र.18 निम्नलिखित अशुद्ध वाक्यों को शुद्ध करके लिखिये। (3)

- (i) अपने को सही समय पर पाठशाला जाना चाहिए।
- (ii) युधिष्ठिर ने पत्नी भी दाँव पर लगा दी।
- (iii) यह मेरा हस्ताक्षर है।

अथवा

निम्नलिखित वाक्यों को निर्देशानुसार परिवर्तित कर लिखिये –

- (i) तुम रतलाम में रहते हो। (प्रश्न वाचक)
- (ii) मैंने परीक्षा दी। (निषेधात्मक वाक्य)
- (iii) तुम्हें अपना गृह कार्य करना चाहिए। (आदेशात्मक वाक्य)

प्र.19 रस की निष्पत्ति में कौन – कौन से तत्व सहायक होते हैं? (3)

अथवा

“माली आवत देखकर कलियन करी पुकार।

फूले – फूले चुन लिये काल्हि हमारि बार।।”

उपर्युक्त पंक्तियों में कौन –सा अलंकार है? लिखिये। पहचाने गये अलंकार की परिभाषा लिखिये।

प्र.20 भक्तिकाल की सगुण भक्ति शाखा को कितने वर्गों में बाँटा गया है? प्रत्येक वर्ग के 2-2 कवियों के नाम लिखिये? (4)

अथवा

रीतिकाल को श्रृंगार काल क्यों कहा जाता है? रीतिकाल के दो कवियों के नाम उनकी रचनाओं सहित लिखिये?

प्र.21 आत्मकथा तथा जीवनी में अंतर लिखिये? (4)

अथवा

रेखाचित्र और संस्मरण में अंतर लिखिये?

प्र.22 जयशंकर प्रसाद अथवा सुभद्रा कुमारी चौहान का साहित्यिक परिचय निम्न बिन्दुओं के आधार पर लिखिये – (4)

- (i) दो रचनायें
- (ii) भावपक्ष – कलापक्ष
- (iii) साहित्य में स्थान

प्र.23 वासुदेव शरण अग्रवाल अथवा प्रेमचंद का साहित्यिक परिचय निम्न बिन्दुओं के आधार पर लिखिये – (4)

- (i) दो रचनायें
- (ii) भाषा – शैली
- (iii) साहित्य में स्थान

प्र.24 निम्नलिखित गद्यांश की संदर्भ – प्रसंग सहित व्याख्या लिखिये – (4)

“महत्त्व किसी कार्य की विशालता में नहीं है, उस कार्य को करने की भावना में है, बड़े से बड़ा कार्य हीन है यदि उसके पीछे अच्छी भावना नहीं है और छोटे से छोटा कार्य भी महान है, यदि उसके पीछे अच्छी भावना है।”

अथवा

“जिसकी खाल मोटी होती है, उनके लिए किसी भी बात में कोई भी अपयश, कलंक या अपमान का कारण नहीं होता। किन्तु जो आन को प्राणों से बढ़कर समझते हैं, वे पराजय का मुख देखकर भी जीवित रहें, यह कैसी उपहासजनक बात है।”

प्र.25 निम्नलिखित पद्यांश की संदर्भ प्रसंग सहित व्याख्या लिखिये – (4)

“नील परिधान बीच सुकुमार,
खुल रहा मृदुल अधखुला अंग,
खिला हो ज्यों बिजली का फूल,
मेघवन बीच गुलाबी रंग।”

अथवा

“वैराग्य छोडकर बाँहों की विभा सँभालो,
चट्टानों की छाती से दूध निकालो
है रुकी जहाँ भी धार, शिलाएँ तोड़ो,
पीयूष चन्द्रमाओं को पकड़ निचोड़ो”

प्र.26 निम्नलिखित अपठित गद्यांश को पढ़कर दिये गये प्रश्नों के उत्तर लिखिये — (1+1+1+2=5)

“भारतवर्ष में प्रत्येक संप्रदाय अपने — अपने धर्म और अपनी — अपनी संस्कृति के अनुसार जीवन व्यतीत करने में स्वतंत्र है। राष्ट्र किसी धर्म या संस्कृति में बाधक नहीं है और न एक संप्रदाय को दूसरे संप्रदाय के धर्म और संस्कृति में बाधक होना चाहिए। धर्म एकता का द्योतक है। उसे पार्थक्य का साधन नहीं बनाना चाहिए। जो संप्रदाय अपने धर्म का आदर चाहता है उसे दूसरे धर्म का आदर करना चाहिए। सब धर्म मूल में एक ही हैं और वे मनुष्य के साथ व्यवहार सिखाते हैं। ईश्वर किसी संप्रदाय में सीमित नहीं हो सकता। इसलिए कबीर और गांधी जैसे महात्माओं ने राम और रहीम की एकता मानी है।”

- (i) गद्यांश का उचित शीर्षक लिखिये?
- (ii) धर्म किसका द्योतक है?
- (iii) सब धर्म मूल में क्या हैं?
- (iv) गद्यांश का सारांश एक तिहाई लिखिये?

प्र.27 पिताजी के स्थानांतरण के कारण अपनी शाला के प्राचार्य को शाला त्याग प्रमाण —पत्र देने हेतु आवेदन पत्र लिखिये? (5)

अथवा

जिले की हॉकी टीम में चयन होने पर अपने मित्र को एक बधाई—पत्र लिखिये?

प्र.28 (अ) निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर लगभग 250 शब्दों का निबंध लिखिये — (7)

- (i) जीवन में खेलों का महत्व
- (ii) किसी ऐतिहासिक स्थल का भ्रमण
- (iii) वृक्षारोपण एवं मानव
- (iv) वर्तमान जीवन में इन्टरनेट का महत्व

(ब) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक विषय की रूपरेखा लिखिये — (3)

- (i) शाला का वार्षिकोत्सव
- (ii) बिन पानी सब सून
- (iii) अनुशासन का महत्व

.....

विषय : उर्दू (विशिष्ट)
Subject: URDU (Special)

समय : 03 घण्टे
Time: 03 Hours

مضمون - اردو اسپیشل
درجہ - دسویں

पूर्णांक : 100
Maximum Marks: 100

[5]

- ہدایات :- (i) سبھی سوالات کے جواب لکھنا لازمی ہے۔
(ii) جوابات لکھتے وقت املا اور خوش خطی کا خاص خیال رکھیں۔
(iii) ”یا“ کر کے دیئے گئے سوالات میں سے کسی ایک سوال کا ہی جواب لکھیں۔
سوال نمبر 1: صحیح جواب چن کر لکھئے۔

(الف) جاپانی اپنا مکان بناتے ہیں!

- (i) مٹی سے
(ii) لکڑی اور کاغذ سے
(iii) لوہے سے
(iv) پتھروں سے
(ب) حکیم نے اپنا زیور اتار کر دیدیا تھا!
(i) چندے میں
(ii) شادی میں
(iii) خریداری میں
(iv) بینک میں
(ج) مصنف نے لڑکی کو پہلی بار بولتے سنا!

- (i) مذہبی بیان میں
(ii) جلسہ میں
(iii) تعلیمی سیمینار میں
(iv) مشاعرہ میں

(د) برہم سماج کے بانی تھے!

(i) سرسید احمد خاں

(ii) راجا رام موہن رائے

(iii) بھگت سنگ

(iv) اقبال

(ہ) مایا کا بھولے سے رشتا تھا!

(i) دیورکا

(ii) بھائی کا

(iii) بیٹے کا

(iv) ماما کا

سوال نمبر 2: مندرجہ ذیل سوالات کے جوابات ایک جملے میں لکھئے۔

[5]

(i) بادشاہ کے سوال کا جواب کون سی لڑکی نے نہیں دیا؟

(ii) مسماۃ ماں بی بی سرسید کی کون تھیں؟

(iii) خالہ نے بہو سے کس کو خط لکھوایا؟

(iv) مرنے کے بعد حلوٰ نے کون سا کفن دینے کی وصیت کی؟

[5]

(v) غزل کا پہلا شعر کیا کہلاتا ہے۔

سوال نمبر 3: درج ذیل جملوں کے آگے صحیح اور غلط لکھئے۔ ( )

(i) قصیدے میں فوقیت سودا کو حاصل ہے۔ ( )

(ii) سانس لینے کے لئے نائٹروجن گیس کی ضرورت ہوتی ہے۔ ( )

(iii) کارخانوں اور فیکٹریوں کے دھوئیں نے ہوا کو زہریلا کر دیا ہے۔ ( )

(iv) ہانبل اور قابیل حضرت آدمؑ کے بیٹے تھے۔ ( )

(v) نظم کے لغوی معنی محبوب سے گفتگو کرنا ہے۔ ( )

[5]

سوال نمبر 4: مندرجہ ذیل جملوں میں دی گئی خالی جگہ کو صحیح لفظ سے پُر کیجئے۔

بسنت - عربی - دو - لب - سحر البیان -

(i) دو ہے میں - - - - مصرعے ہوتے ہیں -

(ii) میر حسن کی تمام شہرت کا دار و مدار مثنوی - - - - پر ہے -

(iii) لو پھر۔۔۔ آئی پھولوں پر رنگ لائی۔

(iv) اگر مرتے ہوئے۔۔۔ پر نہ ترانام آئے گا۔

(v) غزل۔۔۔ زبان کا لفظ ہے۔

[5]

سوال نمبر 5: صحیح جوڑیاں بنائیں۔

(ب)

(الف)

کہاوت

(i) نظم کی قسمیں

صبح و شام

(ii) دور کے ڈھول سہانے ہوتے ہیں

واحد جمع

(iii) محاورہ

چار

(iv) فلک افلاک

رفو چکر ہونا

(v) متضاد الفاظ

سوال نمبر 6: مسز سروجنی نانڈو کی ماؤس کسے کہتی تھیں؟

[2]

”یا“

گناہ قبول کرنے کا بہترین طریقہ کیا ہے؟

[2]

سوال نمبر 7: جگر صاحب نے اپنا قیام کس کے گھر کیا تھا؟

”یا“

جنگل میں شہزادی کا ساتھ کس نے دیا؟

[4]

سوال نمبر 8: راکھی کا تہوار ہمیں کیا پیغام دیتا ہے؟

”یا“

بھولائیاں کے وقت کہاں چلا گیا تھا؟

[4]

سوال نمبر 9: مندرجہ ذیل اقتباس کو پڑھ کر نیچے دیئے گئے سوالات کے جواب دیجئے۔

(الف)

سماج کی تعمیر ایک آدمی نہیں کر سکتا یہ کام بہت سے ہاتھ مل کر کیا کرتے ہیں
وہی مل جل کر اسے سنوار سکتے ہیں۔ زندگی کتنی کڑوی کیلی ہو، ہم اسے شہد اور
شکر سے زیادہ میٹھا بنا سکتے ہیں۔ یہ الفاظ ایک دم میرے ذہن پر تیرنے لگے
اور میں اس کے چھوٹے سے قد کے متعلق دیر تک سوچتا رہا۔

(008)

(i) بالا اقتباس کے سبق اور مصنف کا نام لکھئے۔

(ii) درج بالا اقتباس کی سلیس اردو کیجئے۔

”یا“

(ب)

تو جناب آداب گفتگو میں پہلی شرط ہسنے والوں کو ان کی اہمیت کا احساس دلا کر انہیں گفتگو کرنا، یعنی لوگوں کے ساتھ لیکر کارواں بنانے کی ہے اکیلے چل نکلنے کی نہیں، گفتگو ڈائیلاگ ہے مانو لاگ نہیں۔

(i) درج بالا اقتباس کے سبق اور مصنف کا نام لکھئے۔

(ii) گفتگو ڈائیلاگ ہے یا مونو لاگ؟

[4] سوال نمبر 10: درج ذیل مصنفین میں سے کسی ایک مصنف کے سوانح حیات لکھئے۔

(i) میرامن (ii) راجندر سنگھ بیدی (iii) الطاف حسین حالی

[4]

سوال نمبر 11: افسانہ ”یا“ طنز و مزاح میں سے کسی ایک پر مختصر تعارفی نوٹ لکھئے۔

[2]

سوال نمبر 12: مندرجہ ذیل اشعار میں سے کسی ایک شعر کی تشریح شاعر کے نام کے ساتھ کیجئے۔

(i) ناؤ کاغذ کی چھوڑ دی میں نے

اب سمندر کی ذمہ داری ہے

(ii) کہاں سے لاؤ صبر حضرت ایوبؑ اے ساقی

خم آئے گا، صراحی آئے گی تب جام آئے گا

(iii) پیچھے بندھے ہیں ہاتھ مگر شرط ہے سفر

کس سے کہیں کہ پاؤں کے کانٹے نکال دے

[4]

سوال نمبر 13: درج ذیل شعر میں سے کسی ایک شاعر کی زندگی کے حالات لکھئے۔

(i) شاد عظیم آبادی (ii) تاج بھوپالی (iii) فیض احمد فیض

[4]

سوال نمبر 14: غزل یادو ہے میں سے کسی ایک پر تعارفی نوٹ لکھئے۔

[4]

سوال نمبر 15: درج ذیل بند میں سے کسی ایک بند کی تشریح مع حوالہ کے کیجئے۔

(الف)

کوئی دیکھ یہ حال رونے لگی - کوئی غم سے جی اپنا کھونے لگی
کوئی بلبلاتی سی پھرنے لگی - کوئی ضعف ہو ہو کے گرنے لگی
کوئی سریہ رکھ ہاتھ دل گیر ہو - گئی بیٹھ ماتم کی تصور پر ہو
”یا“

(ب)

عقل نے ایک دن یہ دل سے کہا بھولے بھٹکے کی رہنما ہوں میں
ہوں میں پر گزر فلک یہ مرا دیکھ تو کس قدر سا ہوں میں
کام دنیا میں رہبری ہے مرا
مثل خضر خبستہ یا ہوں میں

[2]

سوال نمبر 16: ڈاکیہ کا کیا کام ہوتا ہے؟

”یا“

موجودہ لمحہ کس صدی پر بھاری ہے؟

[2]

سوال نمبر 17: باغ میں طاؤس کہاں رقص کرتے تھے؟

”یا“

گل میں سب لوگ کس سے ملنے کے مشتاق بیٹھے ہیں۔

[2]

سوال نمبر 18: کس رت میں باغوں میں بہار آتی ہے؟

”یا“

تاج بھوپالی کس تحریک سے وابستہ تھے؟

[2] سوال نمبر 19: ماحولیاتی آلودگی کتنے قسم کی ہوتی ہے؟
”یا“

کارخانوں اور موٹر گاڑیوں سے نکلنے والی گیسوں کے نام لکھئے۔

[4] سوال نمبر 20: ہمیں اپنا ماحول بچانے کے لئے کون کون سے اقدامات پر عمل کرنا چاہئے
”یا“

چار مشہور قصیدہ گو شعراء کے نام لکھئے۔

[4] سوال نمبر 21: تشبیہ کی تعریف مع مثال کے لکھئے۔
”یا“

فعل کی تعریف مع مثال کے لکھئے۔

[5] سوال نمبر 22: درج ذیل الفاظ کے متضاد (الٹے) الفاظ لکھئے (کوئی پانچ)
دوست۔ سچ۔ مردہ۔ قدیم۔ حیوان۔ نفع۔ خوشی۔
”یا“

تلمیح کی تعریف مع مثال کے لکھئے۔

[5] سوال نمبر 23: اپنے اسکول کے پرنسپل کو تین دن کی چھٹی درخواست لکھئے۔
”یا“

اپنے دوست یا سہیلی کو امتحان میں پاس ہونے پر مبارکباد کا خط لکھئے۔

[10] سوال نمبر 24: درج ذیل عنوانات میں سے کسی ایک عنوان پر مضمون لکھئے۔

(i) قومی تہوار

(ii) پسندیدہ کھیل

(iii) قومی رہنما

(iv) برسات کا موسم

(v) سائنس کے فائدے اور نقصانات

سوال نمبر 25: درج ذیل غیر درسی عبارت کو پڑھ کر نیچے دیئے گئے سوالات کے جواب دیجئے۔

”گیت بھی شاعری کی ایک صنف ہے۔ یہ وہ نظمیں ہوتی ہیں جو اکیلے یا کئی لوگوں کے ساتھ گانے کے لئے لکھی جاتی ہیں۔ گیت کی زبان سادہ ہوتی ہے جس میں روزمرہ کی مقامی زندگی کا ذکر ہوتا ہے۔ گیت کی فضاء رومان پرور ہوتی ہے۔ گیت کو پڑھنے اور سمجھنے کے لئے اکثر لغت کی ضرورت نہیں پڑتی۔ موسموں کے رنگ، پیار کی ترنگ زندگی کی چھوٹی چھوٹی خوشیاں، الجھنیں، معاشرے کے مختلف روپ، یہ تمام چیزیں مل کر گیت کی ست رنگی ڈھنگ بناتے ہیں۔

- (i) شاعری کی صنف کون سی ہے؟
- (ii) گیت کی زبان کس طرح کی ہوتی ہے؟
- (iii) گیت کی فضاء کیسی ہوتی ہے؟
- (iv) گیت کی ست رنگی ڈھنگ کون کون سی چیزیں مل کر بناتی ہیں؟
- (v) درج بالا عبارت کا مناسب عنوان لکھئے۔

-----XX-----

कुल प्रश्नों की संख्या : 15

कुल पृष्ठों की संख्या : 08

Total No. of Questions: 15

Total No. of Pages: 08

High School Exam, December – 2017

011

विषय : अंग्रेजी विशिष्ट

Subject: ENGLISH SPECIAL

समय : 03 घण्टे

पूर्णांक : 100

Time: 03 Hours

Maximum Marks: 100

Instructions:-

- (i) **Attempt all questions.**
- (ii) **This question paper is divided into four sections.**
- (iii) **Figures on the right hand margin indicate the marks allotted to the questions.**

SECTION – A (Reading)

Q.1 Read the following passage carefully and answers the questions given below it:

There is a myth that there is something magical about computers and those who run them. The legend has got about that computers are 'electronic brains' and that programmes are some sort of supermen. The facts are that computers are very stupid and the people who programme them are normal human beings. Anyone who can count from 0 to 7 on his or her fingers and make eight can learn to be a programmer. The business is not difficult, just tricky. It is very misleading to imagine that computers can 'think' like people. They cannot. They have no more a mind of their own than a lawn – mower. However, they make it possible for people to 'bottle' thought. you work out how to, do a particular job or solve a problem, write a programme and the computer will apply your thinking to that job or problem as long and as after as you like. In this sense, computers are half-alive because they perpetuate the thinking of their creators.

Questions:

- (i) The word similar in meaning to 'a machine for cutting grass is': [1]
- (a) Computer
- (b) Bottle
- (c) lawn – mower
- (ii) The fact is that computers are electronic brains. (Say True or False) [1]
- (iii) The meaning of perpetuate is: [1]
- (i) Imagination
- (ii) Belief
- (iii) Fact
- (iv) What computers cannot do? [1]
- (v) Why are computer like lawn – mowers? [2]
- (vi) What does the 'bottle' mean? [2]

Q.2 Read the following poem carefully and answer the questions given below:

Weavers, weaving at break of day,
Why do you weave a garment so gay?
Blue as the wings of a halcyon wild,
We weave the robes of a new- born child.
Weavers, weaving at fall of night,
Why do you weave a garment so bright?
Like the plumes of peacock, purple and green,
We weave the marriage – veils of a queen.
Weavers, weaving solemn and still,
What do you weave in the moonlight chill?
White as a feather and white as a cloud,
We weave A Dead Man's funeral shroud.

Questions:

- (i) What is colour of the cloth being woven at break of day? [1]
  - (a) Red
  - (b) White
  - (c) Blue
- (ii) The shroud is being woven in the..... [1]
- (iii) Pick out the word that means, "an article of clothing". [1]
- (iv) Give the opposite of 'king' from the above poem. [1]
- (v) Name the three cloths being woven at different times. [2]
- (vi) What cloth is being woven at fall of night? [2]

Q.3 Read the following passage carefully and answer the questions given below it:

Of all human virtues, courage has been given the highest place of honour. In all ages, in all countries, under all conditions of weather and accident, courage has been found to be the most useful ally of human beings. Without courage there cannot be any freedom. When courage deserts a man, he is no better than a woman. As a rule women are timid. The reason is that they are physically weak. Physically weak persons are as a rule weak hearted. That does not mean, however, that all physically weak persons are necessarily timid. Nor does this mean that all physically strong persons are courageous. Courage is a peculiar mental gift. It is very closely related to one's spirit and character. It is a mysterious Quality. Mere physical strength does not beget courage. But neither does physical weakness too go to inspire it. Courage may be regarded as absolute quality of the mind. For example, Gandhi and Christ, both were embodiments of non-violent force. Their apparent strength lessness is but misleading. You might succeed in breaking their body but not their mind. When the body is destroyed, the mind triumphs. The body of Gandhi was broken no doubt. Gandhi was physically unimpressive. But the spirit of Gandhi continued to triumph over the minds and bodies of those men who were physically superior

to Gandhi. Guru Tegh Bahadur was like wise a courageous man. Shivaji was a courageous fellow. On the other hand Sultan Mahmud Ghaznavi was no more than an able man and a daring soldier. But he lacked courage in the real sense. An interesting story of his life has it that he wept tears of frustration. When faced with the prospects and approaching death. Thinking that death would carry him off to an unknown land where he would be landed without his empire and his chest of treasures he asked for his jewels to be spread out before him for a last minute review. Tears streamed over his cheeks at the thought. Fearlessness is the greatest possible training of the spirit as Swami Vivekanand says that fearlessness is the greatest religion of the world.

Questions:

- (i) Why has courage been given the place of honour? [2]
- (ii) Is courage a physical state or mental state? Explain. [2]
- (iii) How was Ghaznavi a timid fellow? [2]
- (iv) Who were the embodiments of non-violent force? [2]
- (v) What according to Swami Vivekanand is the greatest religion of the world? [2]
- (vi) Find synonyms of the words given below from the passage: [4]
  - (i) Friend
  - (ii) Respect
  - (iii) Coward
  - (iv) Complite

SECTION – B (Writing)

- Q.4 Write a notice for the culture programmes to be held in your school, mentioning the date, venue, time and items to be held. [5]

OR

Write a message on behalf of your mother telling your brother to reach your uncle's house for dinner tonight.

Q.5 Write a paragraph on how can we make our surrounding green, pollution free and environment friendly. [5]

OR

Write a report in about 120 – 150 words on a “one day match” played by your school team.

Q.6 You are Mahadev residing in room no. 10 in a hostel. Write a letter to your elder brother describing the annual prize distribution function of your school. [6]

OR

Write a letter to the District Health officer drawing his attention to the insanitary conditions prevailing in your locality.

Q.7 Write an article for your school magazine on “Safe Driving”. Take the help of the following points: [7]

- Follow the lane
- You save petrol
- Continuous flow of traffic
- Save money
- Cut down the risk of accident
- You reach your destination faster

OR

Write a short biography of Dr. A.P.J Abdul Kalam under the following headings:

- His parentage and education
- His contribution to India’s most important works
- As the president of India

Q.8 Write an essay of 200-250 words on any one of the following topics: [7]

- (i) Un employment problem ‘
- (ii) Value of Games and sports
- (iii) Wonder of Science
- (iv) Any Great leader
- (v) A visit to a historical place

SECTION – C (Grammar)

Q.9 Fill in the blanks using the correct words given in brackets: (any ten) [10]

- (i) You .....drive carefully.(may, must, can)
- (ii) Strike the iron.....it is hot. (before, while, as long as)
- (iii) I cannot jump..... I have pain in my stomach. (as, because, while)
- (iv) Put the keys.....you can find them without any difficulty. (Where, when, what)
- (v) Both pens are good. Give me.....(any, some, a few)
- (vi) I cannot Attend school.....I am ill. (because, so, before)
- (vii) Please .....come to my home. (did, do, does)
- (viii) He leaves for Bombay today.....? (Don't he, doesn't he, didn't he)
- (ix) Meera .....late every day. (come, comes)
- (x) He opened the box.....took out his shirt.(but, and, over)
- (xi) The train is coming.....Allahabad. (From, for)
- (xii) Amit is .....than Sohan. (tallest, taller)

Q.10 Do as directed: (any five) [5]

- (i) Kamal has played cricket (Change the voice)
- (ii) Kavita goes to school by bus. (Make a question beginning with 'who')
- (iii) We will buy a new car. (Rewrite the sentence using going to + verb)
- (iv) Your mother is too weak to walk. (Rewrite the sentence using 'so.....that')

- (v) He likes sweet. (Add a question tag)
- (vi) Harshit was reading a book of English. (Change the sentence into past perfect tense)
- (vii) We must obey our teachers. (Rewrite the sentence using 'have got to + verb')

SECTION – D

Q.11 Read the extract of a poem and answer the questions:

May that which guides men like a good charioteer?

Who controls fleet footed horses with the reins?

That which abides in the heart, most swift and active,

May that my mind resolve on what is good.

Questions:

- (a) The poem from which these lines have been taken is: [1]
- (i) Goodwill
- (ii) If
- (iii) To the Cuckoo
- (b) The one word used for, 'a long narrow band usually of feather by which a horse is controlled' from the extract is: [1]
- (i) abide
- (ii) fleet
- (iii) reins
- (c) In What sense is the word 'mind' used in this poem? [2]

Q.12 Read the extract of the poem and answers the questions:

If you can dream and not make dreams your master,

If you can think and not make thoughts your aim.

If you can meet with Triumph and Diaster,

And treat those two impostors just the same.

(a) Whom is the poet addressing in the above lines? [1]

- (i) People
- (ii) Himself
- (iii) His neighbour

(b) Name of the poem is: [1]

- (i) If
- (ii) Gitanjali
- (iii) Goodwill

(c) How does the poet want 'you' to treat Triumph and Diaster? [2]

Q.13 Answer any one of the following questions in 120-150 words: [5]

- (a) Which was harder to get pie or the tart? Why?
- (b) How did the mathematics teacher prove that he was more 'shrewd' than the former pupil?

Q.14 Answer any four of the following questions: [8]

- (a) Did the Swallow go to Egypt? Give reasons?
- (b) What is Bacon's advice on extra ordinary expenses?
- (c) When does a society become static?
- (d) What did the doctor say to sue about Johnsy's illness?
- (e) Why would Hellen like to let her eyes rest on the face of a baby?

Q.15 Answer any one of the following question: [4]

- (a) 'United we stand, divided we fall' elaborate the thought.
- (b) An artist can die but her/his art remains immortal. Elaborate the thought.

कुल प्रश्नों की संख्या : 26

Total No. of Questions: 26

कुल पृष्ठों की संख्या : 12

Total No. of Pages: 12

हाई स्कूल परीक्षा, दिसम्बर – 2017

100

विषय : गणित

Subject: MATHEMATICS

(Hindi & English Versions)

समय : 03 घण्टे

Time: 03 Hours

पूर्णांक : 100

Maximum Marks: 100

निर्देश:-

- (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
- (ii) प्रश्न क्रमांक 1 से 5 तक वस्तुनिष्ठ प्रकार के प्रश्न हैं।
- (iii) प्रश्न क्रमांक 6 से 26 में आन्तरिक विकल्प दिये गये हैं।
- (iv) प्रत्येक प्रश्न के लिए आवंटित अंक उसके सम्मुख अंकित हैं।

Instructions:

- (i) All questions are compulsory.
- (ii) Q. No. 1 to 5 are objective types questions.
- (iii) Internal options are given in Q. No. 6 to 26.
- (iv) Marks allotted to each question are mentioned against the questions.

प्र.1 सही उत्तर चुनकर लिखिए—

(1×5=5)

Choose the correct answer-

(i) दो संख्याओं का योग 25 और अन्तर 7 हो तो वे संख्याएँ होगी—

- (a) 20 और 5 (b) 18 और 7
(c) 15 और 10 (d) 9 और 16

If sum of two number is 25 and its difference is 7, then the numbers are-

- (a) 20 and 5 (b) 18 and 7
(c) 15 and 10 (d) 9 and 16

(ii) $x = 7y$ में x का मान ज्ञात कीजिए यदि y का मान 0 और 1 है—

- (a) ± 7 (b) 0, -7
(c) 0, 7 (d) 3, 7

In $x = 7y$ find the value of x if y is 0 and 1-

- (a) ± 7 (b) 0, -7
(c) 0, 7 (d) 3, 7

(iii) परिमेय व्यंजक $\frac{x^7 - 6x^2 - 2}{x^2 + 4}$ में अंश की घात होगी—

- (a) 6 (b) 7
(c) 2 (d) 4

The degree of numerator in rational expression $\frac{x^7 - 6x^2 - 2}{x^2 + 4}$

- (a) 6 (b) 7
(c) 2 (d) 4

(iv) परिमेय व्यंजक $\frac{x^2 - 1}{x - 2}$ और $\frac{x^2 + 1}{x - 2}$ का योग है—

- (a) $\frac{x^2}{x - 2}$ (b) $\frac{2}{x - 2}$
(c) $\frac{2x^2}{x - 2}$ (d) इनमें से कोई नहीं

Sum of rational expressions $\frac{x^2 - 1}{x - 2}$ and $\frac{x^2 + 1}{x - 2}$ are-

- (a) $\frac{x^2}{x - 2}$ (b) $\frac{2}{x - 2}$
(c) $\frac{2x^2}{x - 2}$ (d) None of these

(v) 36 और 49 का मध्यानुपाती है—

(a) 6	(b) 7
(c) 42	(d) $\frac{7}{6}$

The mid proportion of 36 and 49 is-

(a) 6	(b) 7
(c) 42	(d) $\frac{7}{6}$

प्र.2 एक शब्द या एक वाक्य में उत्तर लिखिए—

(1×5=5)

Write the answer in one word/sentence of each-

- (1) एक मीनार के आधार से 20 मी. की दूरी पर मीनार के शिखर का उन्नयन कोण 45° है। मीनार की ऊँचाई क्या होगी?

If at the distance of 20 meter from base of a tower the angle of elevation of top of the tower is 45° then what will be the height of the tower?

- (2) एक बेलन का व्यास 14 सेमी. तथा ऊँचाई 7 सेमी. है तब बेलन का आयतन क्या होगा?

If diameter of a cylinder is 14cm and its height is 7cm, then what will be the volume of cylinder?

- (3) खोखले गोले का आयतन क्या होता है?

What is the volume of hollow sphere?

- (4) यदि पाँच प्रेक्षणों $x, x + 2, x + 4, x + 6, x + 8$ का माध्य 11 है तो x का मान ज्ञात करो।

If mean of five observations is $x, x + 2, x + 4, x + 6$ and $x + 8$ is 11. Then find the value of x .

- (5) एक पासे को फेंकने पर 4 से बड़ा अंक आने की प्रायिकता ज्ञात करो?

On tossing a dice find the probability of getting digit more than 4.

प्र.3 रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए—

(1×5=5)

Fill in the blanks-

- (i) यदि दो त्रिभुजों के संगत कोण बराबर हो तो वह त्रिभुज.....
.....कहलाती हैं।
If corresponding angle of two triangles are equal then, triangles are.....
- (ii) दो समरूप त्रिभुजों के क्षेत्रफलों का अनुपात 9:16 के अनुपात में हो, तो इन त्रिभुजों की संगत भुजाओं का अनुपात .....होगा।
If ratio of area of two triangles is 9:16 then ratio of their corresponding sides are.....
- (iii) शिक्षा उपकर की प्रचलित दर .....है।
The rate of interest of educational cess is.....
- (iv) चक्रवृद्धि ब्याज का मान साधारण ब्याज से .....होता है।
Value of compound interest is .....of simple interest.
- (v) किस्तों में भुगतान राशि, नगद भुगतान को राशि से .....होती है।
Amount paid in instalments is .....than the cash payment.

प्र.4 निम्नलिखित की सही जोड़ियाँ बनाइए—

(1×5=5)

(अ)	(ब)
(1) $\frac{1}{\sec^2 \theta} + \frac{1}{\operatorname{cosec}^2 \theta}$	$\cot \theta$
(2) $\sin (90^\circ - \theta)$	$\tan^2 \theta$
(3) $\sec^2 \theta - 1$	$\cos \theta$
(4) $\sqrt{1 - \cos^2 \theta}$	1
(5) $\frac{\operatorname{cosec} \theta}{\sec \theta}$	$\sin \theta$

Match the correct pairs-

(A)	(B)
(1) $\frac{1}{\sec^2 \theta} + \frac{1}{\operatorname{cosec}^2 \theta}$	$\cot \theta$
(2) $\sin (90^\circ - \theta)$	$\tan^2 \theta$
(3) $\sec^2 \theta - 1$	$\cos \theta$
(4) $\sqrt{1 - \cos^2 \theta}$	1
(5) $\frac{\operatorname{cosec} \theta}{\sec \theta}$	$\sin \theta$

प्र.5 निम्नलिखित में सत्य/असत्य छाँटकर लिखिए—

(1×5=5)

Write true or false in the following-

(i) वर्ग समीकरण का विविक्तकर धनात्मक हो तो मूल वास्तविक होते हैं।

If discriminant of quadratic equations is positive then its roots are real.

(ii) यदि दो वृत्तों की त्रिज्याएँ समान हो तो वे वृत्त सर्वांगसम होंगे।

If the radius of two circles are equal then the circles are congruent.

(iii) वृत्त की सबसे बड़ी जीवा त्रिज्या कहलाती है।

The largest chord of a circle is radius.

(iv) दीर्घखण्ड में अंतरित कोण न्यून कोण होता है।

The angle formed at major arc is an acute angle.

(v) वृत्त की समान जीवाएँ केन्द्र पर समान कोण अंतरित करती हैं।

Equivalent chords of a circle subtends equivalent angles at center.

प्र.6 किसी समकोण त्रिभुज में कर्ण की मान 5 सेमी. है, उसकी शेष भुजाओं का अनुपात 1 : 2 है, उसकी भुजाओं का मान ज्ञात कीजिए। (2)

If hypotenuse of a right angled triangle is 5 cm and its remaining side are in ratio 1:2 then find values of sides.

अथवा / OR

त्रिभुज ABC एक समद्विबाहु त्रिभुज है जिसमें $AC = BC$ यदि $AB^2 = 2AC^2$ तो सिद्ध करो कि त्रिभुज ABC एक समकोण त्रिभुज है।

ΔABC is an isosceles triangle in which $AC = BC$ if $AB^2 = 2AC^2$ then prove that ΔABC is right angled triangle.

प्र.7 दो समरूप त्रिभुज ABC तथा त्रिभुज PQR है। इनके क्षेत्रफल क्रमशः 36सेमी² तथा 81 सेमी² है। यदि $QR = 4.5$ सेमी तो भुजा BC का मान ज्ञात करो (2)

If ΔABC and ΔPQR are two similar triangles. Its areas are respectively 36 cm² and 81 cm² If $QR = 4.5$ cm then find value of side BC.

अथवा / OR

किसी त्रिभुज ABC की भुजा AB में अंतः बिन्दु D इस प्रकार है कि $AD : DB = 3:2$ भुजा BC में बिन्दु E इस प्रकार है कि $DE \parallel AC$ हो तो मान ज्ञात कीजिए ΔABC का क्षेत्रफल / ΔBDE का क्षेत्रफल

The internal point D is of the side AB of a ΔABC such that $AD : DB = 3:2$ A point E is on side BC. such that $DE \parallel AC$ then find value of area of ΔABC /area of ΔBDE .

- प्र.8 20 मीटर लम्बी एक सीढ़ी एक भवन की खिड़की तक पहुँचाती है जो भूमि से 15 मीटर की ऊँचाई पर है। भवन से सीढ़ी के निचले सिरे की दूरी ज्ञात कीजिए। (2)

A 20 meter long ladder reaches upto window of a building which is 15 meter high above the ground. Find distance of lower end of ladder from foot of building.

अथवा / OR

एक सीढ़ी इस तरह रखी गई कि उसका निचला सिरा दीवार से 5 मीटर दूरी पर है और उसका ऊपरी सिरा जमीन से 10 मीटर ऊँची खिड़की तक जाता है सीढ़ी की लम्बाई ज्ञात कीजिए।

A ladder is placed in such a way that its lower end is at distance 5 meter from wall and its upper ends reaches at a window which is at height 10 meter from the ground. Find length of the ladder.

- प्र.9 यदि 6, 4, 7, x एवं 10 का माध्य 8 है तो x का मान ज्ञात कीजिए। (2)

If mean of 6, 4, 7, x and 10 is 8 then find value of x.

अथवा / OR

निम्नलिखित मानों की मध्यिका ज्ञात कीजिए—

15, 35, 18, 26, 19, 25, 29, 20, 27

Find the median of the following observations-

15, 35, 18, 26, 19, 25, 29, 20, 27

प्र.10 एक पाँसे को फेंकने पर सम अंक आने की प्रायिकता ज्ञात कीजिए। (2)

Find probability of getting even digits on throwing a dice.

अथवा / OR

दो सिक्कों को एक साथ उछालने पर दोनों सिक्कों पर हेड आने की प्रायिकता ज्ञात कीजिए।

Find probability of getting head on both if two coins are tossed.

प्र.11 सिद्ध कीजिए कि वृत्त के केन्द्र तथा वृत्त की जीवा के मध्य बिन्दू को मिलाने वाली रेखा वृत्त की जीवा पर लंब होती है। (3)

Prove that the line joining the center of a circle to the midpoint of a chord of the circle is perpendicular to the chord.

अथवा / OR

यदि वृत्त की स्पर्श रेखा की लम्बाई, जो वृत्त के केन्द्र से 5 सेमी. की दूरी पर स्थित बाह्य बिन्दू से 4 सेमी. है। तो वृत्त की त्रिज्या ज्ञात करो।

The length of a tangent drawn from external point 5 cm apart from the center of the circle is 4 cm. Find the radius of the circle.

प्र.12 सिद्ध कीजिए कि किसी बाह्य बिन्दू से खींची गई स्पर्श रेखाओं की लम्बाई बराबर होती है। (3)

Prove that the two tangents drawn to a circle from an external point are equal.

अथवा / OR

सिद्ध कीजिए कि अर्धवृत्त का कोण समकोण होता है।

Prove that the angle subtended in a semi circle is right angle.

प्र.13 दिए गए आंकड़ों का समान्तर माध्य ज्ञात करो। (3)

वर्ग अन्तराल	0—10	10—20	20—30	30—40	40—50
आवृत्ति	7	10	15	8	10

Find the mean of the following distribution

Class interval	0 - 10	10 - 20	20 - 30	30 - 40	40 - 50
Frequency	7	10	15	8	10

अथवा / OR

निम्नलिखित आंकड़ों का बहुलक ज्ञात करो।

वर्ग अन्तराल	140—150	150—160	160—170	170—180	180—190
बारंबारता	4	6	10	12	9

Find the mode of the following frequency table-

Class interval	140 - 150	150 - 160	160 - 170	170 - 180	180 - 190
Frequency	4	6	10	12	9

प्र.14 नीचे दिए गए आंकड़ों से 1990 के आधार पर 1995 का निर्वाह खर्च सूचकांक ज्ञात कीजिए— (3)

वस्तु		A	B	C	D	E
मात्रा (कि.ग्रा. में)		08	05	12	40	18
मूल्य (रु. में) प्रति कि.ग्रा.	1990 वर्ष	30	28	06	09	10
	1995 वर्ष	45	36	11	15	12

Calculate the cost of living index number for the year 1995 on the basis of 1990 from the following information-

Item		A	B	C	D	E
Quantity (in Kg.)		08	05	12	40	18
Cost per unit in ₹ Per kg	In 1990	30	28	06	09	10
	In 1995	45	36	11	15	12

अथवा / OR

निम्नलिखित बारम्बारता बंटन का माध्य 49.5 है। P का मान ज्ञात करो।

वर्ग अन्तराल	25—35	35—45	45—55	55—65	65—75
बारंबारता	6	10	P	12	4

The mean of following frequency distribution is 49.5. Find the value of P.

Class interval	25 - 35	35 - 45	45 - 55	55 - 65	65 - 75
Frequency	6	10	P	12	4

प्र.15 समीकरण हल कीजिए—

(4)

Solve equation-

$$7x - 2y = 1$$

$$3x + 4y = 15$$

अथवा / OR

निम्न समीकरण निकाय को हल कीजिए—

Solve following system of equation-

$$x + 2y = -1$$

$$2x - 3y = 12$$

प्र.16 a का मान ज्ञात कीजिए जिन के लिए निकाय $ax + y = 5$, $3x + y = 1$ का अद्वितीय हल है।(4)

Find value of a for which the system of equations $ax + y = 5$, $3x + y = 1$ have a unique solution.

अथवा / OR

दो संख्याओं का योग 7 है। यदि इनका योग इनके अंतर का 7 गुना है तो संख्याएँ ज्ञात कीजिए।

The sum of two numbers is 7. If its sum is 7 times of its difference, then find the numbers.

प्र.17 यदि $\frac{x+y}{x-y} = \frac{7}{3}$ हो तो $x : y$ का मान ज्ञात करो।

(4)

If $\frac{x+y}{x-y} = \frac{7}{3}$ then find the value of $x : y$

अथवा / OR

यदि $\frac{a}{b} = \frac{c}{d}$ हो तो सिद्ध करो कि—

$$\frac{a^2 + b^2}{c^2 + d^2} = \frac{b^2}{d^2}$$

If $\frac{a}{b} = \frac{c}{d}$ then prove that-

$$\frac{a^2 + b^2}{c^2 + d^2} = \frac{b^2}{d^2}$$

प्र.18 समीकरण $x^2 + 3x - 18 = 0$ को गुणनखण्ड विधि से हल कीजिए। (4)

Solve following equations by factorization method $x^2 + 3x - 18 = 0$

अथवा / OR

निम्न समीकरण को सूत्र विधि से हल कीजिए—

Solve following equations by formula method-

$$3x - \frac{3}{x} = -8$$

प्र.19 धूप में खड़े एक व्यक्ति की छाया उसकी ऊँचाई की $\sqrt{3}$ गुनी हो, तो उस समय सूर्य का उन्नयन कोण क्या होगा? (4)

If shadow of a person standing in sunlight is $\sqrt{3}$ times of his height, then what will be the angle of elevation of sun at that time?

अथवा / OR

किसी बिन्दु से 200 मीटर की दूरी पर स्थित किसी टावर के शीर्ष का उन्नयन कोण 45° हो, तो टावर की ऊँचाई ज्ञात कीजिए।

The angle of elevation of the top from a point 200 meter away from the tower is 45° , find the height of the tower.

प्र.20 यदि a लम्बाई, b चौड़ाई और c ऊँचाई वाले घनाभ का आयतन V तथा सम्पूर्ण पृष्ठ S हो तो सिद्ध कीजिए कि— (4)

A cuboid of length a , breadth b and height c has volume V and surface area S then prove that-

$$\frac{1}{V} = \frac{2}{S} \left(\frac{1}{a} + \frac{1}{b} + \frac{1}{c} \right)$$

अथवा / OR

एक बेलन का आयतन 20π घन सेमी. तथा इसके आधार का क्षेत्रफल 4π वर्ग सेमी. है। इस बेलन का वक्रपृष्ठ ज्ञात कीजिए।

Volume of cylinder is 20π cu. cm and its area of the base 4π sq. cm. Find out its curved surface.

- प्र.21 4 सेमी बाहरी त्रिज्या और 2 सेमी आन्तरिक त्रिज्या वाले खोखले गोले को पिघलाकर 8 सेमी व्यास के शंकु में परिवर्तित किया गया है। शंकु की ऊँचाई ज्ञात कीजिए। (4)

A Hollow sphere of outer radius 4cm and inner radius 2 cm is melted and converted into a cone of diameter 8cm. Find height of the cone.

अथवा / OR

तीन ठोस गोले जिनकी त्रिज्याएँ क्रमशः 3 सेमी, 4 सेमी और 5 सेमी हैं उन्हें पिघलाकर एक गोला बनाया गया। गोले की त्रिज्या एवं आयतन ज्ञात कीजिए।

A solid sphere is made by melting three solid spheres of radii 3cm, 4cm and 5cm. Find the radius and volume of the solid sphere which is formed.

- प्र.22 गुणनखण्ड कीजिए (5)

Factorize-

$$a^2(b+c) + b^2(c+a) + c^2(a+b) + 3abc$$

अथवा / OR

गुणनखण्ड कीजिए

Factorize-

$$x(y^2 + z^2) + y(z^2 + x^2) + z(x^2 + y^2) + 2xyz$$

- प्र.23 2000 रु का 10% प्रतिवर्ष चक्रवृद्धि ब्याज की दर से 2 वर्ष का मिश्रधन व चक्रवृद्धि ब्याज ज्ञात कीजिए। (5)

Find amount and compound interest of ₹ 2000 after 2 years at the rate of 10% per annum.

अथवा / OR

यदि कोई धन 3 वर्षों में $\frac{216}{125}$ गुना हो जाता है, जबकि ब्याज की गणना वार्षिक की गई है, तो ब्याज की दर ज्ञात कीजिए।

If any amount goes up to $\frac{216}{125}$ times in 3 years, calculate interest rate when it to be taken as annual rate of interest.

प्र.24 एक संख्या और उसके व्युत्क्रम का योग $\frac{50}{7}$ है। संख्या ज्ञात कीजिए। (5)

Sum of a number and its inverse is $\frac{50}{7}$. Find the number.

अथवा / OR

एक संख्या और उसके व्युत्क्रम का योग $\frac{17}{4}$ है। संख्या ज्ञात कीजिए।

Sum of a number and its inverse is $\frac{17}{4}$. Find the number.

प्र.25 एक त्रिभुज की भुजाएँ 4 सेमी, 6 सेमी और 8 सेमी हैं। इसका परिगत वृत्त खींचिए। रचना के पद भी लिखिए। (5)

A Triangle has sides 4cm, 6cm and 8 cm. Draw a circum-circle to it. Write its construction also.

अथवा / OR

एक समबाहु त्रिभुज के अन्तर्गत वृत्त खींचिए जिसकी भुजा लम्बाई 8 सेमी. है। वृत्त की त्रिज्या का माप ज्ञात कीजिए।

Draw a circle inside an equilateral triangle whose sides are of length 8 cm. Find measure of radius of the circle.

प्र.26 सिद्ध कीजिए (5)

Prove that

$$\frac{\cos ec A}{\cos ec A - 1} + \frac{\cos ec A}{\cos ec A + 1} = 2 \sec^2 A$$

अथवा / OR

समीकरण हल कीजिए—

Solve the equation-

$$\frac{3 \cos^2 \theta}{\cos ec \theta + 1} + \frac{3 \cos^2 \theta}{\cos ec \theta - 1} = 6 \cos \theta$$

विषय : गणित
Subject: MATHS

समय : 03 घण्टे
Time: 03 Hours

(MATHS)- حساب
X - کلاس

पूर्णांक : 100
Maximum Marks: 100

- ہدایت: (i) سب ہی سوال لازمی ہیں۔
(ii) سوال نمبر 1 سے 5 تک آئیٹیمز ٹائپ کے سوال ہیں۔
(iii) سوال نمبر 6 سے 26 تک میں داخلی متبادل دیئے گئے ہیں۔
(iv) ہر ایک سوال کے لئے اس کے سامنے نمبر لکھے ہوئے ہیں۔
سوال نمبر (1) صحیح جواب چن کر لکھئے۔

- (i) دو اعداد کا جوڑ 25 اور فرق 7 ہے وہ اعداد ہوں گے
(a) 20 اور 25 (b) 18 اور 7
(c) 15 اور 10 (d) 19 اور 16
(ii) $x=7y$ میں x کی قیمت معلوم کیجئے اگر y کی قیمت 1 ہے۔

- (a) 7 (b) -7
(c) 7 (d) (3,7)

- (iii) $\frac{X^7-6X^2-2}{X^2+4}$ میں شمار کنندہ کی قوت ہے۔
(a) 7 (b) 6

- (c) 2 (d) 4

- (iv) $\frac{X^2+1}{X-2}$ اور $\frac{X^2-1}{X-2}$ کا جوڑ ہے۔
(a) $\frac{X^2}{X-2}$ (b) $\frac{2}{X-2}$

- (c) $\frac{2X^2}{X-2}$ (d) ان میں سے کوئی نہیں

[5]

(v) 36 اور 49 کا درمیانی تناسب ہے

6 (a) 7 (b)

42 (c) $\frac{7}{6}$ (d)

[5]

سوال نمبر 2: ایک لفظ یا ایک جملے میں جواب دیجئے۔

(i) ایک مینار کے قاعدے سے 20 میٹر کی دوری پر مینار کی چوٹی کا زاویہ فراز 45° ہے

مینار کی اونچائی کیا ہوگی؟

(ii) ایک بیلن کا قطر 14 سم ہے اور اونچائی 7 سم ہے تب بیلن کا حجم کیا ہوگا۔

(iii) کھوکھلے گولے کا حجم کیا ہوتا ہے۔

(iv) اگر پانچ مشاہدوں $x, x+2, x+4, x+6, x+8$ کا اوسط 11 ہے تو x

کی قیمت ہوگی۔

(v) ایک پالنے کو پھینکنے پر 4 سے بڑا عدد آنے کا امکان کیا ہوگا۔

سوال نمبر 3: خالی جگہ بھرئیے۔

[5]

(i) اگر دو مثلثوں کے نظری زاویے برابر ہو تو وہ مثلث --- کہلاتے ہیں۔

(ii) دو مشابہ مثلثوں کے رقبوں کا تناسب 9:16 ہے تو ان مثلثوں

کے نظری ضلعوں کا تناسب ---

(iii) تعلیمی ٹیکس کی شرح --- ہے۔

(iv) سود مرکب کی قیمت زیادہ سود سے --- ہوتی ہے۔

(v) قطوں میں ادا کی گئی رقم نقد رقم سے --- ہوتی ہے۔

[5]

سوال نمبر 4: صحیح جوڑیاں۔

B	A
$\text{Cat } \theta$	$\frac{1}{\sec \theta} + \frac{1}{\csc \theta}$ (i)
$\tan^2 \theta$	$\sin (90^\circ - \theta)$ (ii)
$\cos \theta$	$\sec^2 \theta - 1$ (iii)
1	$\sqrt{1 - \cos^2 \theta}$ (iv)
$\sin \theta$	$\frac{\csc \theta}{\sec \theta}$ (v)

[5]

سوال نمبر 5: مندرجہ ذیل میں سے صحیح یا غلط بتائیے۔

- (i) مربع مساوات کا میٹر (D) مثبت ہو تو مول حقیقی ہوں گے۔
- (ii) اگر دو دائروں کا نصف قطر یکساں ہوں تو وہ دائرے مماثل ہوں گے۔
- (iii) دائرے کی سب سے بڑی جیوا نصف قطر کہلاتی ہے۔
- (iv) بڑے حصے میں بنے زاویے زاویہ زیادہ ہوتے ہیں
- (v) دائرے کی یکساں جیوا دائرے پر یکساں زاویہ بناتی ہیں۔

[2]

سوال نمبر 6: کسی قائمہ الزاویہ مثلث میں وتر کی قیمت 5 سم ہے تو اس کے باقی ضلعوں کا تناسب 1:2 ہے اس کے اضلاع کی قیمت معلوم کیجئے۔

”یا“ ”OR“

مثلث ABC ایک تساوی الساقین $\triangle$ ہے جس میں $AC=BC$ اگر $AB^2 = 2AC^2$ ہو تو ثابت کرو کہ مثلث کی ABC ایک قائمہ الزاویہ مثلث ہے۔

[2]

سوال نمبر 7: دو یکساں (مشابہ) مثلث ABC اور مثلث PQR ہیں ان کے رقبے بالترتیب 36 اور 81 مربع سم ہیں اگر $QR=45$ سم ہو تو BC کی قیمت معلوم کرو

”یا“ ”OR“

کسی مثلث ABC کے ضلع OB میں داخلی نقطہ D اس طرح ہے کہ $AD:DB = 3:2$ ضلع BC میں نقطہ E اور اسی طرح ہے کہ $DE \parallel AC$ ہو تو قیمت معلوم کیجئے۔ $\triangle BDE$ کا رقبہ $\triangle ABC$ کا رقبہ

[2]

سوال نمبر 8: 20 میٹر لمبی ایک سیڑھی ایک عمارت کی کھڑکی تک جاتی ہے جو زمین سے 15 میٹر کی اونچائی پر ہے۔ عمارت سے سیڑھی کے نچلے سرے کی دوری معلوم کیجئے۔

”یا“ ”OR“

ایک سیڑھی اس طرح رکھی گئی ہے کہ اس کا نچلے سراد یوار سے 5 میٹر دوری پر ہے اور اس کا اوپری سر از زمین سے 10 میٹر اونچی کھڑکی تک جاتا ہے سیڑھی کی لمبائی معلوم کیجئے۔

[2]

سوال نمبر 9: اگر $x, 4, 6, 7, 10$ کا اوسط 8 ہے تو x کی قیمت معلوم کیجئے۔

”یا“ ”OR“

مندرجہ ذیل کی وسطانیہ (Median) معلوم کیجئے

15, 35, 18, 26, 19, 25, 29, 20, 27

(100)

[2]

سوال نمبر 10: ایک پالنے کو پھینکنے پر بھرت عدد آنے کا امکان معلوم کیجئے۔

"یا" "OR"

دوسکوں کو ایک ساتھ اچھالنے پر دونوں سکوں پر ہیڈ آنے کا امکان معلوم کیجئے۔

[3]

سوال نمبر 11: ثابت کیجئے کہ دائرے کے مرکز اور دائرے کی جیوا کے درمیانی نقطے کو ملانے والی لائن دائرے کی جیوا پر عمود ہوتی ہے۔

"یا" "OR"

اگر دائرے کے خط محاس کی لمبائی جو دائرے کے مرکز سے 5 سم کی دوری پر موجود ہے باہری نقطے سے 4 سم ہے تو دائرے کا نصف قطر معلوم کیجئے۔

[3]

سوال نمبر 12: ثابت کیجئے کہ کسی باہری نقطے سے کھینچی گئی خط محاس کی لمبائیاں برابر ہوتی ہیں۔

"یا" "OR"

ثابت کیجئے کہ نصف دائرے کا زاویہ، زاویہ قائمہ ہوتا ہے۔

سوال نمبر 13: دیئے گئے اعداد کا اوسط معلوم کیجئے۔

[3]

کلاس انٹرول	0-10	10-20	20-30	30-40	40-50
تعدد	7	10	15	8	10

"یا" "OR"

مندرجہ ذیل کثیریہ (Mode) معلوم کیجئے۔

کلاس انٹرول	140-150	150-160	160-170	170-180	180-190
تعدد	4	6	10	12	9

[3]

سوال نمبر 14: نیچے دیئے گئے اعداد سے 1990 کی بنیاد پر 1995 کا گذارہ خرچ اشاریہ معلوم کیجئے۔

	اشیاء	A	B	C	D	E
	مقدار (کلوگرام میں)	08	05	12	40	18
قیمت روپیوں میں	سال 1990	30	28	06	09	10
قیمت روپیوں میں	سال 1995	45	36	11	15	12

"OR" "یا"

مندرجہ ذیل تعدد سلسلے کا اوسط 5-49 ہے P کی قیمت معلوم کیجئے۔

کلاس انٹرول	25-35	35-45	45-55	55-65	65-75
تعدد	6	10	P	12	4

[4]

سوال نمبر 15: مساوات کو حل کیجئے۔

$$7x-2y=1$$

$$3x+4y=15$$

"OR" "یا"

مندرجہ ذیل مساواتی نظام کو حل کیجئے۔

$$x+2y=-1$$

$$2x-3y=12$$

[4]

سوال نمبر 16: a کی قیمت معلوم کیجئے جس کے لئے نظام $ax+y=5$ اور $3x+y=1$ کا صرف ایک ایک حل ہو۔

"OR" "یا"

دو اعداد کا جوڑ 7 ہے اگر ان کا جوڑ ان کے فرق کے 7 گنا ہے تو اعداد معلوم کیجئے۔

[4]

سوال نمبر 17: اگر $\frac{x+y}{x-y} = 7/3$ ہو تو x:y کی قیمت معلوم کیجئے

"OR" "یا"

$$\text{اگر } \frac{a}{b} = \frac{c}{d} \text{ ہو تو ثابت کیجئے}$$

$$\frac{a^2+b^2}{c^2+d^2} = \frac{b^2}{d^2}$$

[4]

سوال نمبر 18: مساوات $x^2+3x-18=0$ کو اجزائے ضربی (فیکٹر) کے طریقے سے حل کیجئے۔

"OR" "یا"

مندرجہ ذیل مساوات کو ضابطے کی مدد سے حل کیجئے۔

$$3x - \frac{3}{x} = -8$$

(100)

سوال نمبر 19: دھوپ میں کھڑے ایک آدمی کی چھایا اس کی اونچائی کی 3... گنا ہو تو اس وقت سورج کا زاویہ فراز کیا ہوگا۔

[4]

"یا" "OR"

کسی نقطے سے 200 میٹر کی دوری پر موجود کسی ٹاور کی چوٹی کا زاویہ فراز 450 ہو تو ٹاور کی اونچائی معلوم کیجئے۔

[4]

سوال نمبر 20: اگر a لمبائی b چوڑائی اور C اونچائی والے مکعب نما کا حجم V ہو تو اور کل سطح 5 ہو تو ثابت کیجئے کہ۔

$$\frac{1}{V} = \frac{2}{5} \left(\frac{1}{a} + \frac{1}{b} + \frac{1}{c} \right)$$

"یا" "OR"

ایک بیلن کا حجم 20π مکعب ہے سم ہے اور اسی کے قاعدے کا رقبہ 4π مربع ہے اس بیلن کی خمیدہ سطح معلوم کیجئے

[4]

سوال نمبر 21: 4 سم باہری نصف قطر والے 2 سم اندرونی نصف قطر والے کھوکھلے گولے کو پگھلا کر 8 سم

قطر ہے مخروط میں بدلا گیا ہے مخروط کی اونچائی معلوم کیجئے۔

"یا" "OR"

تین ٹھوس گولے جن کے نصف قطر بالترتیب 3 سم 4 سم اور 5 سم ہیں ان کو پگھلا کر ایک گولا بنایا گیا ہے گولے کا نصف قطر اور حجم معلوم کیجئے۔

[5]

سوال نمبر 22: اجزائے ضربی معلوم کیجئے۔

$$a^2(b+c)+b^2(C+a)+C^2(a+b)+3abc$$

"یا" "OR"

اجزائے ضربی معلوم کیجئے۔

$$X(y^2 + Z^2) + Y(Z^2 + X^2) + 2(X^2 + Y^2) + 2XYZ$$

[5]

سوال نمبر 23: 2000 روپے کا 10% فی سالانہ سود مرکب کی شرح سے 2 سال کا زریکل اور سود مرکب

معلوم کیجئے۔

"یا" "OR"

اگر کوئی رقم 3 سالوں میں 216/125 گیا ہو جاتی ہے جبکہ سود کا تخمینہ سالانہ ہو تو سود کی شرح معلوم کیجئے۔

[5]

سوال نمبر 24: ایک عدد اور اس کے معکوس کا جوڑ 50/7 ہے۔ اعداد معلوم کیجئے۔

”یا“ ”OR“

ایک عدد اور اس کے معکوس کا جوڑ 17/4 ہے اعداد معلوم کیجئے۔

[5]

سوال نمبر 25: ایک مثلث کے ضلع 4 سم 6 سم اور 8 سم ہیں اس کے باہر دائرہ بنائیے اور عمل کے ارکان بھی لکھئے۔

”یا“ ”OR“

ایک مثلث مساوی الاضلاع کے اعداد دائرہ بنائیے جس کے ضلع کی لمبائی 8 سم ہے۔ دائرہ کا نصف قطر ناپ کر بھی لکھئے۔

[5]

سوال نمبر 26: ثابت کیجئے کہ۔

$$\frac{\cos \theta}{\cos \theta - 1} + \frac{\cos \theta}{\cos \theta + 1} = 2 \sec^2 \theta$$

”یا“ ”OR“

مساوات حل کیجئے۔

$$\frac{3 \cos^2 \theta}{\cos \theta + 1} + \frac{3 \cos^2 \theta}{\cos \theta - 1} = 6 \cos \theta$$

-----XX-----

कुल प्रश्नों की संख्या : 20

Total No. of Questions: 20

कुल पृष्ठों की संख्या : 08

Total No. of Pages: 08

हाईस्कूल परीक्षा, दिसम्बर— 2017

200

विषय : विज्ञान

Subject: Science

(Hindi & English Versions)

समय : 03 घण्टे

Time: 03 Hours

पूर्णांक : 075

Maximum Marks: 075

निर्देश :-

- (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
- (ii) प्रश्न क्रमांक 1 से 4 तक वस्तुनिष्ठ प्रश्न हैं। प्रत्येक प्रश्न 5 अंक का है।
- (iii) प्रश्न क्रमांक 5 से 20 तक आंतरिक विकल्प दिये गये हैं।
- (iv) प्रश्न क्रमांक 5 से 8 तक प्रत्येक प्रश्न के 2 अंक हैं तथा उत्तर सीमा लगभग 30 शब्द है।
- (v) प्रश्न क्रमांक 9 से 12 तक प्रत्येक प्रश्न के 3 अंक हैं तथा उत्तर सीमा लगभग 75 शब्द है।
- (vi) प्रश्न क्रमांक 13 से 17 तक प्रत्येक प्रश्न के 4 अंक हैं तथा उत्तर सीमा लगभग 120 शब्द है।
- (vii) प्रश्न क्रमांक 18 से 20 तक प्रत्येक प्रश्न के 5 अंक हैं तथा उत्तर सीमा लगभग 150 शब्द है।
- (viii) जहाँ आवश्यक हो स्वच्छ व नामांकित चित्र बनाइए।

INSTRUCTIONS: -

- (i) All questions are compulsory.
- (ii) Question Nos. 1 to 4 are objective type. Each question carries 5 mark.
- (iii) Internal options are given in question Nos. 5 to 20.
- (iv) Question Nos. 5 to 8 carry 2 marks each, word limit is 30 words for the answer.
- (v) Question Nos. 9 to 12 carry 3 marks each, word limit is 75 words for the answer.
- (vi) Question Nos. 13 to 17 carry 4 marks each, word limit is 120 words for the answer.
- (vii) Question Nos. 18 and 20 carry 5 marks each, word limit is 150 words for the answer.
- (viii) Draw neat and labelled diagram wherever necessary.

प्र.1 रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए:-

(1×5=5)

- (i) .....वृक्क की क्रियात्मक एवं संरचनात्मक इकाई है।
- (ii) मेंढक में .....निषेचन होता है।
- (iii) .....क्विक सिल्वर भी कहलाता है।
- (iv) सिरका में.....अम्ल होता है।
- (v) तारों का समूह.....कहलाता है।

Fill in the blanks:-

- (i) .....is the functional and structural unit of kidney
- (ii) .....fertilization occur in frog
- (iii) .....is also called Quick silver
- (iv) .....acid is present in Vinegar
- (v) Group of stars is called.....

प्र.2 सही विकल्प चुनिए:-

(1×5=5)

- (i) दूध का जमना अभिक्रिया है—
  - (अ) मंद अभिक्रिया
  - (ब) तीव्र अभिक्रिया
  - (स) पश्चगामी अभिक्रिया
  - (द) अग्रगामी अभिक्रिया
- (ii) निकट दृष्टि दोष में प्रयुक्त होता है—
  - (अ) उत्तल लेंस
  - (ब) अवतल लेंस
  - (स) सामान्य लेंस
  - (द) उपर्युक्त सभी
- (iii) विद्युत धारा का SI मात्रक है—
  - (अ) किलोवाट
  - (ब) एम्पियर
  - (स) ओह्म
  - (द) वाट

(iv) LPG का प्रमुख अवयव है—

- (अ) मीथेन
- (ब) प्रोपेन
- (स) इथेन
- (द) ब्यूटेन

(v) कीटभक्षी पौधा है—

- (अ) यूट्रीकुलेरिया
- (ब) लाइकेन
- (स) कवक
- (द) चन्दन

Choose the right option:-

(i) Freezing of milk is a-

- (a) Slow reaction
- (b) Fast reaction
- (c) Backward reaction
- (d) Forward reaction

(ii) In myopia (short sightedness) lens is used-

- (a) Convex lens
- (b) Concave lens
- (c) Normal lens
- (d) Above all

(iii) SI unit of electric current is-

- (a) Kilowatt
- (b) Ampere
- (c) Ohm
- (d) Watt

(iv) The main component of LPG is-

- (a) Methane
- (b) Propane
- (c) Ethane
- (d) Butane

(v) The insectivorous plant is-

- (a) Utricularia
- (b) Lichen
- (c) Fungi
- (d) Sandal

प्र.3 सही जोड़ी बनाइए:-

(1×5=5)

‘A’		‘B’	
(i)	उत्पादक	(a)	सोडियम
(ii)	जोवियन ग्रह	(b)	बृहस्पति
(iii)	कार्बन	(c)	माँसाहारी
(iv)	यूरिया का निर्माण	(d)	पृथ्वी
(v)	अतिक्रियाशील धातु	(e)	हरे पौधे
		(f)	यकृत
		(g)	श्रंखलन क्षमता

Match the column A with column B-

‘A’		‘B’	
(i)	Producer	(a)	Sodium
(ii)	Jovian planet	(b)	Jupiter
(iii)	Carbon	(c)	Carnivorous
(iv)	Formation of Urea	(d)	Earth
(v)	Highly reactive metal	(e)	Green plants
		(f)	Liver
		(g)	Catenation power

प्र.4 एक शब्द/वाक्य में उत्तर दीजिए:-

(1×5=5)

- (i) 'आर्य भट्टीय' ग्रंथ किसने लिखा?
- (ii) 'त्रिफला' चूर्ण बनाने में कौन-कौन से पौधे उपयोग किए जाते हैं?
- (iii) स्वर्ण की शुद्धता को किसमें व्यक्त किया जाता है?
- (iv) RBC का पूरा नाम लिखिए।
- (v) उस वैज्ञानिक का नाम लिखिए, जिसने विद्युत अपघटन के नियम प्रतिपादित किए।

Answer in one word / sentence: -

- (i) Who has written the book 'Aryabhatiya'?
- (ii) Which plants are used to make 'Trifla' powder?
- (iii) In what terms purity of gold is expressed?
- (iv) Write full form of RBCs.
- (v) Write name of the scientist, who started the laws of electrolysis.

प्र.5 'प्रकाश के परावर्तन' से क्या अभिप्राय है?

(2)

What do you mean by 'reflection of Light'?

अथवा/OR

उत्तल दर्पण के कोई दो उपयोग लिखिए।

Write any two uses of convex lens.

प्र.6 विभव किसे कहते हैं?

(2)

What is called potential?

अथवा/OR

दो विद्युत उपकरणों के नाम लिखिए जिनमें विद्युत चुम्बक का उपयोग किया जाता है?

Write the names of two electrical appliances in which electro magnet is used.

प्र.7 'किण्वन' क्या है?

(2)

What is 'Fermentation'?

अथवा/OR

बहुलक क्या हैं?

What is Polymer?

प्र.8 पार्थिव ग्रह के कोई दो लक्षण लिखिए।

(2)

Write any two features of terrestrial plants.

अथवा/OR

संचार उपग्रह क्या है?

What is Telecommunication satellite?

प्र.9 धातु एवं अधातु के भौतिक गुणों में अंतर लिखिए। (कोई तीन) (3)

Write the differences in physical properties between metals and non-metals.

अथवा/OR

टाईटेनियम को 'रणनीतिक धातु' क्यों कहते हैं?

Why Titanium is called strategic metal?

प्र.10 धातु संक्षारण एवं जंग क्या है? जंग का रासायनिक सूत्र लिखिए। (3)

What is Corrosion of metals and Rusting? Write the chemical formula of rusting.

अथवा/OR

मिश्र धातु किसे कहते हैं? कोई दो मिश्र धातुओं के नाम, अवयवी तत्व एवं एक उपयोग लिखिए।

What is called Alloy? Write one use, composition and name of any two alloys.

प्र.11 नीम, तुलसी एवं आँवला के औषधीय उपयोग लिखिए। (3)

Write the medicinal use of Neem, Tulsi and Amla.

अथवा/OR

अम्लीय वर्षा के पर्यावरण पर प्रभाव लिखिए। कोई तीन।

Write the effects of Acid rain on environment. (any three)

प्र.12 खाद्य श्रृंखला व खाद्य जाल को परिभाषित करें। (3)

Define food chain and food web.

अथवा/OR

प्रदूषण क्या है? वायु प्रदूषण पर नियंत्रण के उपाय लिखिए। (कोई दो)

What is pollution? Write measures to control air pollution. (any two)

प्र.13 प्रिज़्म द्वारा सूर्य के प्रकाश के वर्ण विक्षेपण का चित्र बनाइए। (4)

Draw the diagram for dispersion of sun light through prism.

अथवा/OR

वास्तविक प्रतिबिंब और आभासी प्रतिबिंब में क्या अंतर या असमानता है? लिखिए (कोई चार)

What are the differences or dissimilarities between real image and virtual image? Write any four

प्र.14 किसी चालक के विद्युत प्रतिरोध को प्रभावित करने वाले कारक क्या हैं? लिखिए। (4)

What are the factors affecting the electric resistance of a conductor? Write it.

अथवा/OR

शुष्क सेल का नामांकित चित्र बनाइए।

Draw a labelled diagram of a dry cell.

प्र.15 नाभिकीय संलयन व नाभिकीय विखंडन में कोई 4 अंतर लिखिए। (4)

Write any four differences between nuclear fusion and nuclear fission.

अथवा/OR

सोलर कुकर के उपयोग से क्या लाभ हैं?

Write the benefits of using solar cooker.

प्र.16 प्रारूपिक पुष्प का नामांकित चित्र बनाइए। (4)

Draw a labelled diagram of a typical flower.

अथवा/OR

यूकेरियोटिक गुणसूत्र का नामांकित चित्र बनाइए।

Draw a labelled diagram of a Eukaryotic chromosome.

प्र.17 एल्कोहल के कोई चार उपयोग लिखिए। (4)

Write any four uses of alcohol.

अथवा/OR

साबुन एवं अपमार्जक में कोई चार अंतर लिखिए।

Write any four differences between soap and detergents.

प्र.18 उत्क्रमणीय व अनुत्क्रमणीय को उदाहरण सहित लिखिए। (5)

Write reversible and irreversible reactions with examples.

अथवा/OR

रासायनिक साम्यावस्था से आप क्या समझते हैं? pH पैमाना क्या है? शुद्ध जल का pH मान लिखिए।

What do you understand by the term chemical equilibrium? What is pH scale? Write the pH value of pure water.

प्र.19 पोषण क्या है? मानव में पाई जाने वाली पाचक ग्रंथियों के नाम एवं उनमें पाए जाने वाले पाचक रसों के नाम लिखिए। (5)

What is nutrition? Write the names of digestive juices secreted by digestive glands founds in human beings.

अथवा/OR

मछली, केंचुआ, टिड्डा या कीट, चूहा एवं मुनष्य के श्वसन अंगों के नाम लिखिए।

Write the names of respiratory organs of fish, earth worm, grass hopper or insect, rat and human.

प्र.20 रक्त के पाँच कार्य लिखिए। (5)

Write any five functions of blood.

अथवा/OR

वृक्क के कोई पाँच कार्य लिखिए।

Write any five functions of kidney.

وقت: 3 گھنٹے

کل نمبرات: 75:

ہدایت:

- (1) سبھی سوالات لازمی ہے۔
  - (2) سوال نمبر 1 سے 4 تک داخل معروفی سوال ہے ہر سوال 5 نمبر کا ہے
  - (3) سوال نمبر 5 سے 20 تک داخلی متبادل دیئے گئے ہیں۔
  - (4) سوال نمبر 5 سے 8 تک ہر سوال پر 2 نمبر ہے اور جواب 30 الفاظ میں لکھئے۔
  - (5) سوال نمبر 9 سے 12 تک ہر سوال 3 نمبر کا ہے اور جواب 75 الفاظ میں لکھئے۔
  - (6) سوال نمبر 13 سے 17 تک ہر سوال پر 4 نمبر ہے جواب 120 الفاظ میں لکھئے۔
  - (7) سوال نمبر 18 سے 20 تک ہر سوال 5 نمبر کا ہے اور جواب 150 الفاظ میں لکھئے۔
  - (8) جہاں ضروری ہو صاف نامزد خاکہ بنائیے۔
- سوال نمبر 1: خالی جگہ بھریئے؟

- (1) --- گردے (Kidney) کی عملیاتی اور ساختی اکائی ہے۔
  - (2) مینڈک میں --- عمل بار آوری ہوتی ہے۔
  - (3) --- Quick Silver بھی کہلاتا ہے۔
  - (4) سرکا --- ترشہ ہوتا ہے۔
  - (5) تاروں کا گروپ --- کہلاتا ہے۔
- سوال نمبر 2: صحیح متبادل چن کر لکھئے۔
- (1) دودھ کا جمناتمیل ہے۔

- (i) دھیمی تعامل (ii) تیز (فوری) Fast تعامل
- (iii) بیک ورڈ تعامل (iv) فور ورڈ تعامل
- (2) قریب نظری نقص میں استعمال ہوتا ہے۔

- (i) محدب عدسہ (ii) معقر عدسہ (iii) معمولی عدسہ (iv) درج بالا سبھی

(3) برقی روکی S.I اکائی ہے۔

(i) کلوواٹ (ii) ایمٹر (iii) اوم (iv) واٹ

(4) L.P.G. کا اہم جڑ ہے۔

(i) میتھن (ii) پروپین (iii) میتھین (iv) بیوٹین

(5) کیڑے خور (Insectivorous) پودا ہے۔

(i) یوٹری کلوریا (ii) لائیکن (iii) پھپھوند (iv) چڑون

سوال نمبر 3: صحیح جوڑی بنائیے۔

(الف) (ب)

(1) پیدا کار	(a) سوڈیم
(2) جو دین سیارے	(b) مشتری
(3) کاربن	(c) گوشت خور
(4) یوریا کی تعمیر	(d) زمین
(5) سب سے زیادہ عمل کاری دھات	(e) ہرے پودے
(f) جگر Liver	
(g) زنجیری قابلیت	

سوال نمبر 4: ایک لفظ ایک جملے میں جواب دیجئے۔

- (i) آریہ بھٹی کتاب کس نے لکھی؟
- (ii) تر پھلا سفوف بنانے میں کون کون سے پودے استعمال کئے جاتے ہیں؟
- (iii) سونا کی خالص پن کو کس سے ظاہر کیا جاتا ہے۔
- (iv) RBC کا پورا نام لکھئے۔
- (v) اس سائنسداں کا نام لکھئے جس نے برقی پاشیدگی قانون دیا تھا؟

سوال نمبر 5: روشنی کے انعکاس سے کیا مراد ہے؟

”یا“

محدب عدسیہ کے کوئی دو استعمال لکھئے۔

سوال نمبر 6: توہ کسے کہتے ہیں؟

”یا“

دو برقی آلات کے نام لکھئے جن میں برقی مقناطیس کا استعمال کیا جاتا ہے؟

سوال نمبر 7: تنخیر کیا ہے؟

”یا“

پولی مر (Poly mer) کیا ہے؟

سوال نمبر 8: ارضی سیارے کے کوئی دو علامت لکھئے۔

”یا“

ترسیل سارچ کیا ہے؟

سوال نمبر 9: دھات اور ادھات کے طبعی خوبیوں میں فرق لکھئے (کوئی تین)

”یا“

ٹائیٹینم کو جنگی دھات کیوں کہتے ہیں؟

سوال نمبر 10: زنگ کیا ہے؟ زنگ کا کیمیائی ضابطہ لکھئے۔

”یا“

آئیزہ دھات کسے کہتے ہیں کوئی دو آئیزہ دھاتوں کے نام اور اجزاتی عناصر اور ایک استعمال لکھئے۔

سوال نمبر 11: نیم، تلسی اور انولا کے ادویاتی خوبیاں لکھئے۔

”یا“

تیزابی بارش کے ماحول پر اثرات لکھئے (کوئی تین)

سوال نمبر 12: غذائی زنجیر اور غذائی جال کی تعریف کیجئے۔

”یا“

آلودگی کیا ہے؟ ہوا کی آلودگی پر روک تھام کے منصوبے لکھئے۔ (کوئی دو)

سوال نمبر 13: منشور (Prism) کے ذریعہ سورج کی روشنی کے انتشار کا نامزدخا کہ بنائیے؟

”یا“

حقیقی عکس اور مجازی عکس میں کیا فرق ہے لکھئے (کوئی چار)

سوال نمبر 14: کسی موصول برقی مزاحمت کو متاثر کرنے والے عامل کیا ہے لکھئے۔

”یا“

خشک سیل کا نامزدخا کہ بنائیے؟

سوال نمبر 15: مرکزی اتحاد (Nuclear Fussion) اور مرکزی انحراف (Nuclear Fission)

میں کوئی چار فرق لکھئے۔

”یا“

سولر کوکر کے استعمال سے کیا فائدے ہیں؟

سوال نمبر 16: مثالی پھول کا نامزدخا کہ بنائیے؟

”یا“

یوکرپونک کروموزوم کا نامزدخا کہ بنائیے؟

سوال نمبر 17: الکوحل کے کوئی چار استعمال لکھئے۔

”یا“

صابن اور ڈٹرجینٹ میں کوئی چار فرق لکھئے؟

سوال نمبر 18: reversible اور irreversible تعامل کو مثال دیکر لکھئے۔

”یا“

(i) کیمیائی حالت توازن Chemical Equilibrium سے کیا سمجھتے ہے۔

(ii) pH پیمانہ کیا ہے؟

(iii) خالص پانی کا pH قیمت لکھئے۔

سوال نمبر 19: تغذیہ کیا ہے انسان میں پائی جانے والی ہاضمی غدود کے نام اور ان میں پائے جانے

والے ہاضمی مائع کے نام لکھئے۔

”یا“

مچھلی، کینچوا، ٹڈا، چوہا اور انسان کے تنفسی اعضاء کے نام لکھئے۔

سوال نمبر 20: خون کے پانچ کام لکھئے۔

”یا“

گردے (kidney) کے کوئی پانچ کام لکھئے۔

-----XXX-----

कुल प्रश्नों की संख्या : 26
Total No. of Questions: 26

कुल पृष्ठों की संख्या : 12
Total No. of Pages: 12

हाई स्कूल परीक्षा, दिसम्बर – 2017

300

विषय : सामाजिक विज्ञान
Subject: SOCIAL SCIENCE
(Hindi & English Versions)

समय : 03 घण्टे
Time: 03 Hours

पूर्णांक : 100
Maximum Marks: 100

निर्देश:-

- (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
- (ii) प्रश्न पत्र में दिए गये निर्देश सावधानीपूर्वक पढ़कर प्रश्नों के उत्तर लिखिए।
- (iii) प्रश्न क्र.1 से 5 तक वस्तुनिष्ठ एवं अनिवार्य हैं। प्रत्येक प्रश्न 5 अंक का है।
कुल $5 \times 5 = 25$ अंक हैं।
- (iv) प्रश्न क्र. 6 से 26 में आंतरित विकल्प दिये गये हैं।
- (v) प्रश्न क्र. 6 से 10 तक अतिलघुत्तरीय प्रश्न हैं। उत्तर की शब्द सीमा 30 है।
प्रत्येक प्रश्न पर 2 अंक आवंटित हैं।
- (vi) प्रश्न क्र. 11 से 14 तक लघुत्तरीय, प्रश्न हैं। प्रत्येक प्रश्न पर 3 अंक आवंटित हैं।
उत्तर की शब्द सीमा 75 शब्द हैं।
- (vii) प्रश्न क्र. 15 से 21 तक दीर्घ उत्तरीय, प्रश्न हैं। प्रत्येक प्रश्न पर 4 अंक आवंटित हैं।
उत्तर की शब्द सीमा 120 शब्द हैं।
- (viii) प्रश्न क्र. 22 से 26 तक दीर्घ उत्तरीय प्रश्न हैं। प्रत्येक प्रश्न पर 5 अंक आवंटित हैं।
उत्तर की शब्द सीमा 150 शब्द हैं।
- (ix) प्रश्न क्र. 22 का उत्तर दिए गये निर्देशानुसार भारत के रेखा मानचित्र पर दर्शाइए।

Instructions:

- (i) All questions are compulsory.
- (ii) Read the instructions of question paper carefully and write their answers.
- (iii) Question from 1 to 5 are objective type and compulsory. Each question carries 5 marks. Total marks are $5 \times 5 = 25$.
- (iv) Internal options are given in question from 6 to 26.
- (v) Questions from 6 to 10 are very short answer type questions. Word limit is 30 words Each question carries 2 marks.
- (vi) Questions from 11 to 14 are short answer type questions. Words limit is 75 words. Each question carries 3 marks.
- (vii) Questions from 15 to 21 are long answers type questions. Word limit is 120 words. Each question carries 4 marks.
- (viii) Questions from 22 to 26 are long answer type questions. Word limit is 150 words. Each question carries 5 marks.
- (ix) Question 22 should be indicated on the outline map of India as directed.

प्र.1 रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिये—

(1×5=5)

- (अ) सोयाबीन उत्पादन में प्रथम स्थान प्राप्त भारतीय राज्य ..... है?
- (ब) टाटा आयरन एण्ड स्टील कम्पनी जमशेदपुर ..... राज्य में स्थित है।
- (स) ब्रिटिश संसद के 1858 के अधिनियम के अनुसार भारत का शासन करने का अधिकार.....को दिया।
- (द) उपभोक्ता संरक्षण नियम ..... में लागू किया गया।
- (ई) आर्थिक विकास से जनता के ..... स्तर में वृद्धि होती है।

Fill in the blanks-

- (a) ..... State of India ranks first in the Production of soyabean
- (b) Tata iron and steel company Jamshedpur is located in the state of.....
- (c) An ordinance passed by British Parliament 1858 India was placed under the direct control of.....
- (d) The consumer's protection Act was enforced in.....
- (e) ..... of people increases by economic development.

प्र.2 सत्य/असत्य बताइये—

(1×5=5)

- (अ) औद्योगिक व रासायनिक आपदाएँ मानव प्रदत्त आपदायें हैं।
- (ब) फारवर्ड ब्लाक की स्थापना रासबिहारी बोस ने की?
- (स) सर्वोच्च न्यायालय मौलिक अधिकारों का संरक्षक है।
- (द) औद्योगिक क्षेत्र को प्राथमिक क्षेत्र कहा जाता है।
- (इ) 24 दिसम्बर भारत में राष्ट्रीय उपभोक्ता दिवस के रूप में मनाया जाता है।

State True or False-

- (a) Industrial and chemical disasters are man – made disasters.
- (b) Ras Behari Bose founded the Forward Block.
- (c) Supreme court is the protector of Fundamental Rights.
- (d) Industrial sector is called primary sector.
- (e) 24 December is celebrated as National Consumers Day in India.

प्र.3 सही जोड़ी बनाइये—

(1×5=5)

‘अ’	‘ब’
(i) मुद्रण माध्यम	(अ) वर्ल्ड ट्रेड सेण्टर
(ii) सार्वजनिक सम्पत्ति को सुरक्षित रखना	(ब) पंजीकृत परिवार
(iii) जाब कार्ड	(स) नेपाल
(iv) अमेरिका	(द) समाचार – पत्र
(v) यूनाईटेड टेलीकाम	(ई) मौलिक कर्तव्य

Match the following pairs-

(A)	(B)
(i) Print media	(a) World Trade Center
(ii) Protection of public property	(b) Registered Family
(iii) Job card	(c) Nepal
(iv) America	(d) News paper
(v) United telecom	(e) Fundamental Duties

प्र.4 एक वाक्य में उत्तर दीजिए—

(1×5=5)

- (अ) नशीले पदार्थों का प्रयोग उसके व्यापार और लाने ले –जाने पर रोक को क्या कहते हैं?
- (ब) डाक्टर, शिक्षक, नाई, धोबी, वकील आदि की सेवाएँ किस प्रकार के कार्य क्षेत्र में आती हैं?
- (स) हालमार्क के द्वारा किसको प्रमाणित किया जाता है?
- (द) वित्तीय संकट के कारण भारत में आपातकाल कितनी बार लगाया गया है?
- (इ) भारतीय अर्थव्यवस्था में किस प्रणाली को अपनाया गया है?

Answer the following in one sentence.-

- (a) What is prevention on drug consumption, their trade and trafficking called?
- (b) Which type of services are the services of Doctor, Teacher, laundry man and Advocate, etc, called?
- (c) What does HALLMARK standardize?
- (d) How many times has emergency been declared in India on account of financial crisis?
- (e) Which system has been a doped in the Indian economy?

प्र.5 सही विकल्प चुनकर लिखिए—

(1×5=5)

(अ) मानव सर्वाधिक उपयोग करता है—

- (i) भौम जल
- (ii) महासागरीय जल
- (iii) पृष्ठीय जल
- (iv) वायु मण्डलीय जल

(ब) 1857 के स्वतंत्रता संग्राम में बुन्देलखण्ड से प्रमुख सेनानी थे—

- (i) कुंवर सिंह
- (ii) बख्तावर सिंह
- (iii) तात्या टोपे
- (iv) अहमदुल्ला खाँ।

(स) भारत के संविधान में कितने अनुच्छेद हैं—

- (i) 395
- (ii) 345
- (iii) 370
- (iv) 320

(द) मध्यप्रदेश की विधान सभा की सदस्य संख्या है—

- (i) 320
- (ii) 270
- (iii) 250
- (iv) 230

(इ) लैटिन भाषा में मुद्रा को कहते थे—

- (i) मोनेटा
- (ii) जूनो
- (iii) पैक्यूनिया
- (iv) पैकस

Choose the correct option-

- (a) Man uses ..... the most-
- (i) Under ground water
  - (ii) Oceanic water
  - (iii) Surface water
  - (iv) Atmospheric water
- (b) Main freedom fighter of Bundel khand in the freedom struggle of 1857 was-
- (i) Kunwar singh
  - (ii) Bakhtawar singh
  - (iii) Tatya tope
  - (iv) Ahmadullah khan.
- (c) How many Articles are there in the constitution of India.
- (i) 395
  - (ii) 345
  - (iii) 370
  - (iv) 320
- (d) Number of members of the legislative Assembly of Madhya Pradesh is-
- (i) 320
  - (ii) 270
  - (iii) 250
  - (iv) 230
- (e) In Latin language money was known as-
- (i) Moneta
  - (ii) Godden junio
  - (iii) Pecuniu
  - (iv) Pecus

प्र.6 भारतीय वन प्रबंध संस्थान की स्थापना क्यों की गई? (2)

Why Indian Institute of Forest Management has been established?

अथवा / OR

खाद्यान्न फसलों से क्या तात्पर्य है?

What is meant by food crops?

प्र.7 लार्ड कर्जन ने शासन की कौनसी नीति अपनाई? (2)

What was the policy adopted by Lord Curzon your Governance?

अथवा / OR

1857 के स्वतंत्रता संग्राम के प्रमुख नेताओं के नाम बताइए।

Name a few main freedom fighters who lead the freedom struggle of 1857?

प्र.8 आवेदक को न्यूनतम मजदूरी का अतिरिक्त भुगतान कब किया जाता है? (2)

When is the applicant paid extra amount towards minimum wages?

अथवा / OR

आर्थिक विकास की माप के प्रमुख मापदण्ड कौन – कौन से हैं?

What are the main measurements of measuring economic development?

प्र.9 प्राथमिक क्षेत्र को उदाहरण देकर समझाइये। (2)

What is primary sector? Give example.

अथवा / OR

ज्ञान आधारित समाज किसे कहते हैं?

What is knowledge based society?

प्र.10 सूचना का अधिकार क्या है? (2)

What is Right to information?

अथवा / OR

उपभोक्ता शिक्षा के कोई दो लाभ बताइये।

Write any two main benefits of consumer's education.

प्र.11 वन जलवायु को कैसे नियन्त्रित करते हैं? (3)

How do forest control the climate?

अथवा / OR

नीली क्रांति क्या है?

What is Blue Revolution?

प्र.12 वन आधारित उद्योगों का उल्लेख कीजिये। (3)

Explain forest based industries.

अथवा / OR

धातु के आधार पर खनिज पदार्थ के कौन कौन से प्रकार हैं?

What are the different types of metallic minerals?

प्र.13 1857 के स्वतंत्रता संग्राम का तात्कालिक कारण क्या था? (3)

What was the immediate cause of freedom struggle of 1857?

अथवा / OR

बाल – लाल – पाल से क्या तात्पर्य है?

What is meant by 'Bal – Lal – Pal'?

प्र.14 कांग्रेस की स्थापना के क्या उद्देश्य थे? (कोई दो) (3)

Write main objectives of establishment of congress?(any two)

अथवा / OR

ब्रिटिश सरकार द्वारा उठाये गये समाज सुधार के कार्यों से भारतीय क्यों असंतुष्ट हुए?

Why were the Indians unhappy with social reforms introduced by the British Government?

प्र.15 कच्चे माल के आधार पर उद्योग कितने प्रकार के होते हैं? (4)

How many types of industries are there on the basis of raw material used?

अथवा / OR

भू-प्रदूषण को नियंत्रित करने के चार उपाय लिखिए।

Write any four measures to control land pollution.

प्र.16 परिवहन के साधन मानव सभ्यता की प्रगति के पथ-प्रदर्शक कैसे हैं? लिखिए। (4)

The means of transport are the guiding factors for the progress of human civilisation.

Explain.

अथवा / OR

अंतर्राष्ट्रीय व्यापार को प्रभावित करने वाले कारकों का वर्णन कीजिए।

Describe the factors that affect the international trade?

प्र.17 घरों में लगने वाली आग से बचाव के कोई चार उपाय लिखिये। (4)

Suggest any four precautions to prevent fire in home.

अथवा / OR

बाढ़ आपदा को नियन्त्रित करने के उपाय बताइए। (कोई चार)

Describe the steps which should be taken to control floods. (any four)

प्र.18 स्वतंत्रता संग्राम के इतिहास में 1929 के लाहौर अधिवेशन का क्या महत्व है? (4)

What is the importance of Lahore session of 1929 in the history of freedom struggle.

अथवा / OR

जंगल सत्याग्रह क्या था? लिखिये।

What was Jungle Satyagrah? Explain.

प्र.19 भारत की विदेश नीति की प्रमुख विशेषतायें बताइये। (4)

Write main features of the foreign policy of India.

अथवा / OR

भारत और चीन युद्ध के क्या परिणाम हुए?

Write the effects of Indo-china war?

प्र.20 समाजवादी एवं पंथ निरपेक्षता का आशय समझाइए। (4)

Explain the meaning of socialist and secular.

अथवा / OR

भारत का संविधान लिखित एवं विस्तृत क्यों है? वर्णन कीजिए।

Why is Indian constitution written and large? Explain.

प्र.21 पूँजीवाद के दोषों की व्याख्या कीजिए।

(4)

Describe the demerits of Capitalism.

अथवा / OR

वैश्वीकरण से उत्पन्न समस्याएँ बताइए।

What are the problems created by Globalisation?

प्र.22 भारत के मानचित्र में निम्न को दर्शाइये—

(5)

(i) शांताक्रूज हवाई अड्डा

(ii) कावेरी नदी

(iii) कच्छ का रण

(iv) जूट उत्पादक क्षेत्र

(v) बंगाल की खाड़ी

Show the following on the Map of India –

(i) Santacruz Airport

(ii) Kaveri River

(iii) Rann of Kachchh

(iv) Jute production area

(v) Bay of Bengal

अथवा / OR

निम्नलिखित मौसम एवं वायु संबंधी संकेतों को अपनी उत्तर पुस्तिका में दर्शाइए –

- (i) धुंध
- (ii) कुंहासा
- (iii) हिम
- (iv) शांत
- (v) प्रभंजन

Give the indication of the following seasonal and air conditions in your answer book. –

- (i) Haze
- (ii) Mist
- (iii) Snow
- (iv) Calm
- (v) Hurricane

प्र.23 बंग-भंग का राष्ट्रीय आन्दोलन पर क्या प्रभाव पड़ा?

(5)

Write the effects of “Bang - Bhang” on freedom movement.

अथवा / OR

आजाद हिन्द फौज की स्थापना क्यों की गई थी एवं भारत की स्वतंत्रता के लिए उसके योगदान को लिखिए।

Why was the Indian National Army set up? Write about its contribution to the freedom struggle of India.

प्र.24 1971 में हुए भारत – पाक युद्ध में पाकिस्तान की पराजय के क्या कारण थे? (5)

What were the reasons of defeat of Pakistan in Indo – Pak war 1971?

अथवा / OR

भारत–चीन युद्ध में एकतरफा युद्ध विराम की घोषणा चीन ने क्यों की? वर्णन करिये।

Why did China declare one – sided cease fire in the Indo – China war? Explain.

प्र.25 संघात्मक शासन की विशेषताओं का वर्णन करिये। (कोई पांच) (5)

Describe the special features of federal form of Government. (any five)

अथवा / OR

संसद में विधेयक पारित होने की प्रक्रिया का वर्णन कीजिए।

Write the procedure of passing a bill in the parliament.

प्र.26 मादक पदार्थों का शरीर पर क्या प्रभाव होता है? लिखिये। (5)

What is the effect of drugs on the body?

अथवा / OR

भारत में बेरोजगारी के प्रमुख कारणों का वर्णन कीजिए।

Describe main cause of unemployment in India?

कुल प्रश्नों की संख्या : 28

कुल पृष्ठों की संख्या : 08

Total No. of Questions: 28

Total No. of Pages: 08

हाई स्कूल परीक्षा, दिसम्बर – 2017

401

विषय : हिन्दी सामान्य

Subject: HINDI GENERAL

समय : 03 घण्टे

पूर्णांक : 100

Time: 03 Hours

Maximum Marks: 100

निर्देश:

- (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
- (ii) प्रश्न क्रमांक 1 से 5 तक वस्तुनिष्ठ प्रश्न हैं। प्रत्येक के लिये $1 \times 5 = 5$ अंक निर्धारित हैं। कुल अंक $(1 \times 5 \times 5 = 25)$ हैं।
- (iii) प्रश्न क्रमांक 6 से 15 तक प्रत्येक प्रश्न के लिए दो-दो अंक निर्धारित हैं। शब्द सीमा 30 शब्द हैं।
- (iv) प्रश्न क्रमांक 16 से 21 तक प्रत्येक प्रश्न के लिए तीन-तीन अंक निर्धारित हैं। शब्द सीमा 30 से 75 शब्द हैं।
- (v) प्रश्न क्रमांक 22 से 24 तक प्रत्येक प्रश्न के लिए चार-चार अंक निर्धारित हैं। शब्द सीमा 75 से 120 शब्द हैं।
- (vi) प्रश्न क्रमांक 25 से 27 तक प्रत्येक प्रश्न के लिए पाँच – पाँच अंक निर्धारित हैं। शब्द सीमा 120 से 150 शब्द हैं।
- (vii) प्रश्न क्रमांक 28 के लिए शब्द सीमा 200 से 250 शब्द निर्धारित हैं। तथा दस अंक $(7+3=10)$ निर्धारित हैं। खण्ड अ के लिए 7 अंक तथा खण्ड ब के लिए 3 अंक हैं।

प्र.1 सही विकल्प का चयन कीजिए:-

(1×5=5)

(1) 'मजदूरी और प्रेम' निबन्ध के अनुसार सच्चा आनन्द प्राप्त होता है:-

(1) साधना से	(2) सोने से
(3) श्रम से	(4) गाने से

(2) माटीवाली अपने पास रखती थी:-

(1) एक थैला	(2) एक कंटर
(3) एक कट्टा	(4) एक डलिया

(3) तुलसीदास जी के गुरु का नाम था:-

(1) कृष्ण दास	(2) गोपाल दास
(3) शिवानंद दास	(4) नरहरि दास

(4) "कनक" शब्द किसका पर्यायवाची है?

(1) कंचन	(2) गगन
(3) शमन	(4) मगन

(5) विषधरों को कीलाने वाली बीन कौन बजाएगी?

(1) सपेरा	(2) युवा वर्ग
(3) जादूगर	(4) वृद्ध समाज

प्र.2 दिये गये विकल्पों में से सही विकल्प चुनकर रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए:-

(1×5=5)

(1) 'इतिश्री होना' का अर्थ .....होता है। (समाप्त होना/प्रारम्भ होना)

(2) सूखी डाली एकांकी .....पृष्ठ भूमि पर लिखा एकांकी है।
(पारिवारिक/एतिहासिक)

(3) स्वभाव से ही ..... होते हैं। (साधु/राक्षस)

(4) दुष्यन्त कुमार को ..... से लोकप्रियता मिली। (गजल/गीत)

(5) तुलसी दास के आराध्य देव ..... थे। (राम/कृष्ण)

प्र.3 निम्न लिखित वाक्यों में सत्य/असत्य का चयन कर लिखिए:-

(1×5=5)

- (1) अम्बर का पर्यायवाची शब्द बादल है।
- (2) कर्मवीर बाधाओं से डरते नहीं हैं।
- (3) हमारे जीवन का ढंग हमारी संस्कृति है।
- (4) एक और एक ग्यारह होना का अर्थ फैल जाना है।
- (5) समय का अपमान करके कोई बड़ा नहीं बन सका है।

प्र.4 सही जोड़ी बनाइये:-

(1×5=5)

(1) सूखी डाली	(अ) सम्मान
(2) पिता का आदेश पालन	(ब) श्रीराम
(3) दुष्यन्त कुमार	(स) कविता
(4) अपमान	(द) हिन्दी गजल
(5) मीरा के आराध्य	(इ) महावीर प्रमाद द्विवेदी
	(फ) उपेन्द्र नाथ 'अश्क'
	(भ) श्री कृष्ण

प्र.5 निम्न लिखित प्रश्नों के उत्तर एक वाक्य में दीजिए:-

(1×5=5)

- (1) 'ईश्वर करे आज वर्षा हो जाये'। किस प्रकार का वाक्य है?
- (2) नाव जर्जर होकर भी किससे टकराती है?
- (3) विजय के लिये हिंसा और युद्ध न करने की प्रतिज्ञा किसने की थी?
- (4) "जो कम बोलता है" शब्द समूह के लिए एक शब्द बताइए।
- (5) सांस्कृतिक कार्य किसकी तरह फलदायी होता है?

प्र.6 तुलसीदास का राम से कैसा नाता है?

(2)

अथवा

समय न मिलने का बहाना कैसे लोग करते हैं?

प्र.7 टिहरी शहर में आपाधापी क्यों मची थी?

(2)

अथवा

किसान की दिनचर्या कैसी होती है?

प्र.8 संस्मरण की दो विशेषताएँ लिखिए। (2)

अथवा

‘टिपोर्ताज’ की दो विशेषताएँ लिखिए।

प्र.9 जीवनी और आत्मकथा में 1—1 अन्तर लिखिए। (2)

अथवा

रचना के आधार पर वाक्य के कितने प्रकार होते हैं?

प्र.10 निम्नलिखित शब्दों के तत्सम रूप लिखिए:— (कोई दो) (2)

जनम, आँसू, काज, हाथ

अथवा

निम्नलिखित शब्दों के दो — दो पर्यायवाची शब्द लिखिये:—

(1) पृथ्वी

(2) कमल

प्र.11 निम्नलिखित शब्दों के विलोम शब्द लिखिये :— (कोई दो) (2)

अनुकूल, चल, सगुण, कृतज्ञ

अथवा

निम्नलिखित शब्दों का संधि विच्छेद कर संधि का नाम लिखिए:—

(1) हिमालय

(2) जगदीश

प्र.12 निम्नलिखित वाक्यांशों के लिए एक—एक शब्द लिखिए:— (2)

(1) जिसका कोई इलाज न हो।

(2) भाग्य पर भरोसा रखने वाला।

अथवा

निम्न शब्दों का समास विग्रह कर समास का नाम लिखिए:—

(1) कमलनयन

(2) गगांधर

प्र.13 निम्नलिखित मुहावरों का अर्थ लिखकर वाक्यों में प्रयोग कीजिए:—

(2)

(1) कसौटी पर कसना

(2) एक पंथ दो काज

अथवा

नीचे लिखे खंड में उपयुक्त विराम चिन्ह लगाइए:—

हे ईश्वर मेरे बाबा कहते हैं अब मेरा पालन पोषण कौन करेगा मुझे कौन भक्ति का रास्ता बतायेगा कौन इस भवसागर से पार उतारेगा और कौन संकटों में मेरी रक्षा करेगा हाय मैं अपने मन को कैसे समझाऊँ शान्त करूँ।

प्र.14 निम्नलिखित अशुद्ध वाक्यों को शुद्ध कीजिये:—

(2)

(1) गहरी आगे एक झील मिलेगी।

(2) आपकी रचना श्रेष्ठतम है।

अथवा

निर्देशानुसार वाक्य परिवर्तन कीजिये:—

(1) तुम देश की सेवा करते हो। (आज्ञावाचक वाक्य)

(2) वह भोजन करके विधालय जाता है। (सयुक्त वाक्य)

प्र.15 कहानी के कितने तत्व होते हैं? नाम लिखिए।

(2)

अथवा

भारतेन्द्र युग के निबन्धों की कोई दो विशेषताएँ लिखिए:—

प्र.16 संस्कृति जीवन के लिए आवश्यक क्यों हैं?

(3)

अथवा

प्रकृति ने हमें क्या-क्या प्रदान किया है? लिखिए।

प्र.17 बुरे दिन भी भले कब हो सकते हैं? (3)

अथवा

बेला के चरित्र की विशेषताएँ लिखिए।

प्र.18 अशोक ने कौन – सी प्रतिज्ञा की? (3)

अथवा

देर तक हँसते रहने से मनुष्य का चेहरा लाल क्यों हो जाता है?

प्र.19 दीर्घ जीवन के मुख्य सूत्र क्या हैं? (3)

अथवा

विद्या से हममें कौन-कौन से गुण आते हैं?

प्र.20 माटीवाली को लोग क्यों पहचानते थे? (3)

अथवा

‘एक चिनगारी कही से ढूँढ लाओं दोस्तों’ कवि ने इस पंक्ति में कौन सा भाव व्यक्त किया है?

प्र.21 कर्ज लेने वाला व्यक्ति जीवन से हार क्यों जाता है? (3)

अथवा

मनुष्य का साधारण जीवन श्रेष्ठता कब प्राप्त कर सकता है?

प्र.22 वर्तमान स्थिति में मानव संबंधों के बारे में कवि के विचारों का उल्लेख कीजिए। (4)

अथवा

‘सूखी डाली’ एकांकी का केन्द्रीय भाव स्पष्ट कीजिए।

प्र.23 कवि ने भारत को संसार का शिरोमणि क्यों कहा है? स्पष्ट कीजिए। (4)

अथवा

‘जंगलों में भी महामंगल रचा देते हैं वे’ इस पंक्ति का भाव विस्तार कीजिए।

प्र.24 निम्नलिखित पद्यांश की सन्दर्भ प्रसंग सहित व्याख्या कीजिये:-

(4)

वायुमण्डल है विषैला
विषधरों की भी बहुलता,
पोटली विष की भरी है,
चाहिए प्रतिपल सजगता,
मधुर – मादक मत्त ध्वनि से
विषधरों की कील दे जो
है मुझे विश्वास तुम उस बीन से निश्चित बजोगे!

अथवा

अँगीठी में जलते हुए, लाल
अंगारो से पूछती हूँ,
कहीं मैं भी तो
जला हुआ कोयल नहीं
जिसकी राख में
एक नन्ही – सी सुर्ख चिंगारी
तिड़कने का खामोशी से,
इतंजार कर रही हैं?

प्र.25 निम्नलिखित गद्यांश को पढ़कर नीचे लिखे प्रश्नों के उत्तर दीजिये :-

(2+1+2=5)

सम्भवतः माँ ही ऐसा प्राणी है, जिसे कभी न देख पाने पर भी मनुष्य ऐसे स्मरण करता है, जैसे उसके सम्बंध में जानना कुछ बाकी ही नहीं। यह स्वाभाविक भी है। मनुष्य को संसार से बाँधने वाला विधाता माँ ही है। इसी से उसे न मानकर संसार को न मानना सहज है, पर संसार को मानकर उसे न मानना असम्भव ही रहता है। संसार का कोई भी देश हो या भाषा सभी में माँ की महत्ता और स्वरूप को प्रतिपादित किया गया है। “जननी जन्म भूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी”।

प्रश्न:-

- (1) उपर्युक्त गद्यांश का उचित शीर्षक दीजिए।
- (2) मनुष्य को संसार से परिचित कौन कराता है?
- (3) उपर्युक्त गद्यांश का सारांश 25 शब्दों में लिखिए।

प्र.26 निम्नलिखित पद्यांश को पढ़कर उसके नीचे लिखे प्रश्नों के उत्तर दीजिए :- (2+2+1=5)

हे नवयुवाओं! देश भर की दृष्टि तुम पर है लगी,
हे मनुज! जीवन की तुम्हीं में ज्योति सबसे जगमगी।
दोगे न तुम तो कौन देगा योग देशोद्धार में?
देखो कहाँ क्या हो रहा है आजकल संसार में?

प्रश्न :-

- (1) उपर्युक्त पद्यांश का उचित शीर्षक लिखिए।
- (2) उपर्युक्त पद्यांश का भाव स्पष्ट कीजिए।
- (3) कवि के अनुसार देश भर की दृष्टि कहाँ लगी है?

प्र.27 निर्धन छात्र – निधि से सहायता हेतु विधालय के प्राचार्य को प्रार्थना – पत्र लिखिए। (5)

अथवा

अपनी सहेली को पत्र लिखकर उसको स्वास्थ्य के विषय में जानकारी दीजिए।

प्र.28 (अ) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक विषय पर लगभग 200–250 शब्दों में निबंध लिखिये:- (7)

- (1) कम्प्यूटर आज की आवश्यकता
- (2) जीवन में अनुशासन का महत्व
- (3) मनोरंजन के साधन
- (4) व्यायाम एवं स्वास्थ्य
- (5) समाचार पत्रों की उपयोगिता

(ब) उपर्युक्त विषयों में से जिस विषय पर निबंध लिखा गया हो, उसे छोड़कर शेष विषयों में से किसी एक विषय की रूपरेखा लिखिए। (3)

.....

कुल प्रश्नों की संख्या : 18

कुल पृष्ठों की संख्या : 08

Total No. of Questions: 18

Total No. of Pages: 08

High School Exam., December-2017

411

विषय : अंग्रेजी (सामान्य)

Subject: ENGLISH (GENERAL)

समय : 03 घण्टे

पूर्णांक : 100

Time: 03 Hours

Maximum Marks: 100

- Instructions:-**
- (i) *All the questions are compulsory.*
  - (ii) *Read the questions carefully.*
  - (iii) *Marks for each question are indicated against it.*

SECTION – A (Reading)

Q.1 Read the passage carefully and answer the questions given below it.

A young father was visiting an older neighbour. They were standing in the older man's garden and talking about children. The young man said, "How strict should parents be with their children?" The older man pointed to a string between a big, strong tree and a thin, young one. 'Please untie that string, 'he said. The young man untied it, and the young tree bent over to one side. 'Now tie it again, please' said the older man. "But first pull the string tight so that the young tree is straight again". The young man did this. Then the older man said, "It is the same with children. You must be strict with them, but sometimes you must untie the string to see how they are getting on. If they are not yet able to stand alone. You must tie the string tight again. But when you find that they are ready to stand alone. You can take the string away."

Questions:

- (i) Where were the men standing? (1)
- (ii) What did the older man ask the young man to do with the string? (1)
- (iii) With whom should the parents be strict sometimes? (1)
- (iv) Find out the opposite of the word – 'different' from the passage. (1)

- (v) When the young man untied the string, the young tree ..... to one side. **(1)**
- (a) Fell down
  - (b) Bent over
  - (c) Stood straight
  - (d) Didn't bend

Q.2 Read the following passage carefully and answer the questions below it:

City children suffer from a great disability. They have little contact with nature. They do not know the joys of living in the open air. In cities, there is no space to live, so one storey is piled upon another. Their lives are so artificial that they don't enjoy the benefit of seeing the stars at night. They buy flower pots and put paper flowers or plastic flowers in them. They hang pictures of sun – rise or sunset on the walls. Whenever one turns one finds artificial lights during the day as well as in the night. They have lost even darkness of night which is given to man for peace and quiet thought. So the task before education is to change the whole system of values that are current in our cities.

Questions:

- (i) Which disability do the city children suffer from? **(1)**
- (a) They are weak
  - (b) They cannot play in the open
  - (c) They have little contact with nature.
- (ii) Find the opposite of the word 'natural' from the above passage: **(1)**
- (a) Beneficial
  - (b) Artificial
  - (c) Superficial
- (iii) What is the importance of night for man? **(1)**
- (iv) What is the task before education? **(1)**
- (v) How have their lives become artificial? **(1)**

Q.3 Read the following passage carefully and answer the questions given below it: -

Once there was a merchant. He was very clever. One day his money was stolen. He called all his servants to find out the thief but in vain. At last he thought a plan. He collected some sticks of same size and gave one stick to each servant. He told them that those were magic sticks. The sticks of the one who was thief would become one inch smaller than others. He ordered them to show their sticks the next day. The servant who was thief cut off one inch from his stick. On the next day when the merchant took the sticks back one stick was found one inch smaller. Thus the thief was caught. He had to accept his crime. The merchant got back his whole money.

- (a) On the next day the merchant found: (1)
  - (i) One stick less
  - (ii) One stick bigger
  - (iii) One stick smaller
- (b) The merchant gave the servants the magic sticks. (True/ False) (1)
- (c) Why did he distribute sticks among the servants? (1)
- (d) Why did the thief cut the stick? (1)
- (e) How was the thief caught? (1)

SECTION – B (Writing)

Q.4 Write a letter to your friend asking him / her to join you in the coming summer vacation. (6)

OR

Write an application to the principal of your school for your school leaving certificate.
(S.L.C / T.C)

Q.5 Read the following passage carefully and answers the questions given below.

Neem was always a miracle tree. But new findings attributing even more miraculous properties cropping up with amazing frequency. The humble Neem could very well emerge as the solution to locust attacks and exploding population graph as well as providing cheap over the counter. Whether a herbal medicines toiletries pharmaceuticals or as an environmentally soft natural pesticide need has evoked world wide interest. So much so that, as on April, 1995, there were 53 patents on Neem related product field world wide of these. India holds just three. The sudden interest in Neem and Neem related issues in India can be attributed to a controversial patent granted to W. R. Grace a V. S. company in 1992 for a process it developed which preserves azadirachtin, the primary active chemical produced by Neem.

Questions:

- (a) On the basis of your reading of the above passage, make notes on it and supply a suitable title. (4)
- (b) Now write a summary looking at the notes. (3)

Q.6 Write an article on 'Importance of Games and Sport's with the help of verbal input provided. (7)

Games – necessary part of life. Useful – body, mind. Games teach – sportsmanship, discipline, courage, important part of education.

OR

Write an essay on any one of the following topics:

- (i) My hobby
- (ii) The book I like most
- (iii) Science is a Good servant but a bad master.
- (iv) Any Great leader.

SECTION – C (Grammar)

Q.7 (a) Fill in the blanks by using correct form of verbs given in the brackets (any five) **(5)**

- (i) Mohan was very tired so he..... to bed early. (go, gone, went)
- (ii) The sun ..... in the east. (rises, rise, rised)
- (iii) It was dark, so I ..... a torch with me. (took, take, taken)
- (iv) ..... dogs seldom bite. (barking, bark)
- (v) He promised ..... the money. (to return, returns)
- (vi) My younger brother used to ..... tennis in his childhood. (play, playing)

(b) Choose the correct words from the brackets and fill in the blanks (any five) **(5)**

- (i) Strike the iron ..... it is hot. (after, till, while)
- (ii) Work hard ..... you will fail. (or, but, so)
- (iii) My brother is very strong. He .....
lift 80kg of weight. (may, can, ought to)
- (iv) Rama wanted to know ..... she was doing. (where, what, while)
- (v) The student has been suffering from fever .....
three days. (for, since, from)
- (vi) Her father is ..... M. L. A. (a, an, the)

Q.8 Do as directed (any five) **(5)**

- (i) I did not go to school yesterday. I was ill. (combine using 'because')
- (ii) My friends go to school. (Rewrite using simple past tense)
- (iii) I can operate the computer. (Make Negative)
- (iv) Mr. David lives in Bhopal. (Make a question beginning with 'Where')
- (v) The student is very fast.
He can win the race. (Combine using 'so ..... that')
- (vi) have/ we/ work/ done/ our. (Rearrange the words to make a meaningful sentence)

Q.9 Translate any five sentences into English: (5)

- (i) माताजी खाना बना रही थीं।
- (ii) वह अपना कार्य कर चुका है।
- (iii) क्या आप तैर सकते हैं?
- (iv) वर्षा हो रही है।
- (v) मेरे दो भाई हैं।
- (vi) ईमानदारी सबसे अच्छी नीति है।

SECTION – D

Q.10 Read the following extract carefully and answer the questions given below it.

Mamta had been studying in a small school in the nearby town till then, as her parents could not afford to send her to any of the public schools in the city. It was only because of the scholarship she had won from a trust that it had been possible for her to join this reputed convent school. Being away from home, in a hostel, she yearned for some friends, but till now most of the girls had refused to accept a small – town girl as their friend. Most of the girls in the school came from rich families. They treated her as an unwelcome guest who was too low in status by their standards.

Questions:

- (a) From which lesson has this extract been taken? (1)
  - (i) The new player in the team
  - (ii) The Tribute – I
  - (iii) One step ahead.
- (b) Mamta could not join any public school because ..... (1)
  - (i) She was weak in studies.
  - (ii) Her parents could not afford to send her
  - (iii) She could not get scholarship.
- (c) Find out a word from the extract which means 'a building that provides cheap accommodation and meals to students'. (1)
- (d) Why did the girls in the school avoid Mamta's company? (2)

Q.11 Read the following extract carefully and answer the questions given below it.

I met swami Shivanand – a man who looked like a Buddha, wearing a snow white dhoti and wooden slippers. He had an olive complexion and black piercing eyes. I was struck by his irresistible, almost child – like smile and gracious manner. I introduced myself to the Swamiji, My Muslim name aroused no reaction in him. Before I could speak any further, he inquired about the source of my sorrow. He offered no explanation of how he knew that I was sad and I did not ask. I told him about my unsuccessful attempt to join the Indian Air Force and my long – cherished desire to fly. He smiled, washing away all my anxiety almost instantly.

Questions:

- (i) The meaning of the word 'attempt' is- (1)
  - (a) Effort
  - (b) Job
  - (c) Source
- (ii) The writer of this lesson, from which the extract has been taken, is- (1)
  - (a) Minakshi G. Jain
  - (b) A. P. J. Abdul kalam
  - (c) Sudha Murthy
- (iii) The writer wanted to join: (1)
  - (a) Indian Army
  - (b) Indian Air force
  - (c) Indian Navy
- (iv) What was the writer struck by? (2)

Q.12 Answer the following questions in about 30 words:-

- (a) What was the reaction of the young girls and boys after the writer's lecture in the lesson 'The Red Rice Granary'? (3)

OR

How did the boy make himself able to walk and run?

- (b) What did the three revolutionaries do while going towards the place of execution? (3)

OR

How did subuddhi prove himself innocent at last?

Q.13 Why did Pratap singh call Bhama shah the 'Saviour of Mewar'? (4)

OR

Why did Bhamashah travel as pilgrim?

Q.14 Read the extract carefully and answer the questions that follow:

The hand of peace is frank and warm,
And soft as ring dove's wing;
And he who quells an angry thought
Is greater than a king.

Questions:

- (a) The extract has been taken from the poem ..... (1)
- (b) 'Quell' means: (1)
- (i) Defeat
  - (ii) Succeed
  - (iii) Hungry
- (c) Which word rhymes with 'King'? (1)
- (i) Angry
  - (ii) Wing
  - (iii) Frank

Q.15 What does the poet want to know about the 'blower' – the wind? (3)

OR

What is the message of the poem 'Light the Lamp of Thy Love'?

Q.16 Answer any two of the following questions in 20 words each: (4)

- (a) What does the poet say about the memories of the dead people?
- (b) What happens when the poet looks at the children playing?
- (c) What can forests teach us?

Q.17 Answer any three of the following questions in 30 words each: (9)

- (a) Who founded the Red – cross society and when?
- (b) What was the king curious to know?
- (c) How did the dove help the drowning bee?
- (d) Why can't children leave some of their books behind at home?

Q.18 Answer any two of the following questions in 30 words each: (6)

- (a) Why did Gandhi ji travel in third class?
- (b) What happens when we have pockets full of money?
- (c) What do we need for our highways?

कुल प्रश्नों की संख्या : 28
Total No. of Questions: 28

हाईस्कूल परीक्षा, दिसम्बर-2017
508

कुल पृष्ठों की संख्या : 07
Total No. of Pages: 07

विषय : उर्दू (सामान्य)

Subject: URDU (General)

समय : 03 घण्टे
Time: 03 Hours

ہائی اسکول امتحان
مضمون - اردو جزل
درجہ - دسویں

पूर्णांक : 100
Maximum Marks: 100

- ہدایات:- (i) سبھی سوالات کے جواب دینا لازمی ہے۔
(ii) جوابات لکھتے وقت املا اور خوش خطی کا خیال رکھیں۔
(iii) ”یا“ کر کے دیئے گئے سوالات میں سے کوئی ایک سوال کا ہی جواب لکھیں۔
سوال نمبر 1: صحیح جواب چُن کر لکھئے۔

[5]

(الف) سیدھے سادے اور پرانے خیالات کے آدمی تھے؟

(i) سیٹھ رام پرساد

(ii) سیٹھ کرڈی مل

(iii) سیٹھ سر جوئل

(iv) سیٹھ کشن لال

(ب) استوپ میں عبادت کرتے تھے؟

(i) بھکت

(ii) مولوی

(iii) پارسی

(iv) شیخ

(ج) نیک آدمی نے کتاب کا نام رکھا تھا؟

(i) اپنی اپنی امانت

(ii) میری امانت

(iii) امانت میں خیانت

(iv) حساب امانت

(د) بابو جی گئے ہوئے تھے؟

(i) بازار

(ii) دفتر

(iii) دکان

(iv) اسکول

(ه) معدہ 'جگر' مثانہ اور دل کو نقصان پہنچاتی ہے؟

(i) بھنڈی

(ii) لال مرچ

(iii) لوکی

(iv) پالک

سوال نمبر 2: درج ذیل سوالات کے جواب ایک جملے میں لکھئے۔

(i) کہاوت کو کس اور نام سے پکارتے ہیں؟

(ii) کیشو نے کارنس پر کتنے انڈے دیکھے؟

(iii) بارگاہِ الہی میں کس پیغمبر سے کہا گیا کہ اپنی جوتیاں اتار دو؟

(iv) مرزا غالب کا اخلاق کیسا تھا؟

(v) غزل کے لغوی معنی کیا ہیں؟

سوال نمبر 3: درج ذیل خالی جگہ کو دیئے گئے مناسب لفظ سے پر کیجئے۔

ریختہ۔ بازار۔ دہلی۔ سنسکرت۔ پنجاب۔

(i) ہندوستان کا دارالسلطنت۔۔۔۔۔ ہے۔

(ii) بھرت ہری۔۔۔۔۔ زبان کے شاعر ہیں۔

(iii) دہلی میں شاعری کی زبان کو۔۔۔۔۔ کہتے ہیں۔

(iv) امین آباد لکھنؤ کا مشہور۔۔۔۔۔ ہے۔

(v) سب سے پہلے مسلمان بڑی تعداد میں ہندوستان کے صوبہ۔۔۔۔۔ میں آئے تھے۔

سوال نمبر 4: درج ذیل جملوں کے آگے صحیح اور غلط ( ) کا نشان لگائیں۔

(i) آصف الدولہ کا امام باڑہ ہندوستان کی تاریخی ندیوں میں سے ایک ہے۔ ( )

(ii) عرب سیاح نے ہندوستان کو اردو زبان عطا کی۔ ( )

[5]

[5]

[5]

(508)

- (iii) آتا ہے یاد جھلو گزرا ہوا فسانہ۔ ( )
- (iv) دلوں سے درد کا کانٹا نکالنے والا۔ ( )
- (v) وطن کی عزت اپنے گھر سے ہے۔ ( )

سوال نمبر 5: صحیح جوڑیاں بنائیے۔

[5]

(الف)	(ب)
(i) غزل کا پہلا شعر	(i) ڈاکٹر سر محمد اقبال
(ii) ہے کام کے وقت	(ii) ترتیب و آرائش
(iii) پرندے کی فریاد	(iii) ساری ہستی شراب کی سی ہے
(iv) نظم کے معنی ہیں	(iv) کام اچھا
(v) میران نیم باز آنکھوں میں	(v) مطلع

سوال نمبر 6: مرچوں کو کس طرح سکھایا جاتا ہے؟

[2]

”یا“

ملا نصر الدین کا نام آج بھی کیوں زندہ ہے؟

[2]

سوال نمبر 7: لو کتنے بچے چل رہی تھی؟

”یا“

جس میں سفر کے حالات بیان کیے جاتے ہیں اس تحریر کو کیا کہتے ہیں؟

[2]

سوال نمبر 8: اجنٹا یلورا کے غار کہاں واقع ہیں؟

”یا“

غریبوں اور محتاجوں کا مرزا غالب کے مکان پر ڈیرا کیوں لگا رہتا تھا؟

[4]

سوال نمبر 9: چڑے سے کیا کیا بنتا ہے؟

”یا“

ہریش اپنے اوقات کس طرح بسر کرتا تھا؟

نوٹ:- درج ذیل اقتباس کو پڑھ کر نیچے دیئے گئے سوالات کے جواب دیجئے۔

ہاں تو یہ نیک آدمی بھی اپنی دولت سے خود بہت کم فائدہ اٹھاتا تھا۔ ایک صاف سے مگر بہت چھوٹے مکان میں رہتا تھا۔

گزی گاڑھے کے بہت معمولی کپڑے پہنتا تھا۔ اور کھانے کا کیا بتاؤں، کبھی
چنے چاب لئے، کبھی مٹا کی کھلیں کھالیں۔ ایک وقت ہنڈیا چڑھی تو تین وقت کے
کھانے کا انتظام ہو گیا۔

سوال نمبر 10: درج بالا اقتباس کے سبق اور مصنف کا نام لکھئے۔

[2]

سوال نمبر 11: نیک آدمی کہاں رہتا تھا؟

[2]

سوال نمبر 12: نیک آدمی کھانا کیا کھاتا تھا؟

[2]

سوال نمبر 13: درج ذیل مصنفین میں سے کسی ایک مصنف کی سوانح حیات لکھئے۔

[4]

(i) منشی پریم چند (ii) خواجہ حسن نظامی (iii) الطاف حسین حالی

سوال نمبر 14: درج ذیل اشعار میں سے کوئی دو اشعار کی تشریح کیجئے۔

[4]

(i) ہستی اپنی حباب کی سی ہے

یہ پیائش اک سراب کی سی ہے

(ii) جسے آپ گنتے تھے آشنا جیسے آپ کہتے تھے با وفا

میں وہی ہوں مومن مبتلا تمہیں یاد ہو کہ نہ یاد ہو

(iii) تجربے خود ہی سکھا دیں گے ظفر

تم بھلا دنیا کو کیا سمجھاؤ گے

سوال نمبر 15: کس کی متا ایک سی ہوتی ہے؟

[2]

”یا“

دکھ درد کی دوا کیا ہے؟

[2]

سوال نمبر 16: شاعر نے فضول خرچ کسے کہا ہے؟

”یا“

شاعر نے بچوں کو کس وقت اسکول جاتے ہوئے دیکھا؟

[2]

سوال نمبر 17: ایک وقت میں کتنے کام کرنا چاہئے؟

”یا“

شاعر کس کے خوف کو دل میں لانے کی بات کر رہا ہے؟

[4]

سوال نمبر 18: درج ذیل اشعار کو پڑھ کر نیچے دیئے گئے سوالات کے جواب دیجئے۔

میراجی چاہتا ہے کہ میں دوڑ کر

ایک ننھے کی انگلی پکڑ کر کہوں

مجھ کو بھی اپنے اسکول لیتے چلو

تاکہ یہ تشنہ آرزو زندگی

پھر سے آغاز شوق سفر کر سکے

(i) درج بالا بند کا عنوان اور شاعر کا نام لکھئے۔

(ii) شاعر ننھے کی انگلی پکڑ کر کیا کہنا چاہتا ہے؟

[4]

سوال نمبر 19: اپنی درسی کتاب کی کوئی بھی نظم کی چار لائن لکھئے جو اس سوال نامہ میں شامل نہ ہو۔

[2]

سوال نمبر 20: اردو کو پھیلانے میں کن کن لوگوں نے حصہ لیا؟

”یا“

سن 1857ء کی بغاوت کس بادشاہ کے زمانے میں ہوئی؟

[2]

سوال نمبر 21: سکندر باغ کا نام کس کے نام پر رکھا گیا؟

”یا“

اتر پردیش کی راجدھانی کا نام کیا ہے؟

[2]

سوال نمبر 22: مندرجہ ذیل الفاظ میں سے کوئی چار الفاظ کی ضد (الٹا) لکھئے۔ (کوئی چار)

جست۔ نفرت۔ پھول۔ بڑھاپا۔ خوشی۔ بدبو۔

”یا“

درج ذیل محاوروں کے معنی لکھئے۔

(i) آگ ببولہ ہونا (ii) باغ باغ ہونا

[2]

سوال نمبر 23: درج ذیل الفاظ کے معنی لکھئے (کوئی چار)

لطف۔ حساب۔ خفا۔ صحرا۔ وسیع۔ لب۔

”یا“

تضاد کسے کہتے ہیں؟ تعریف لکھئے۔

[4]

سوال نمبر 24: کہاوت کسے کہتے ہیں؟ تعریف لکھئے۔

”یا“

مندرجہ ذیل الفاظ میں سے کوئی چار الفاظ کے واحد جمع بنائیں۔
ہوا۔ انگلیاں۔ تجربہ۔ روایت۔ مصروفیت۔ لڑکیاں۔ سبق۔

[5]

سوال نمبر 25: درج ذیل الفاظ کے مذکر مؤنث لکھئے (کوئی پانچ)

ڈاکٹر۔ شیرنی۔ استاد۔ بیگم۔ مور۔ ملکہ۔ بیٹا۔ والد۔

”یا“

ہم معنی الفاظ کسے کہتے ہیں؟ مثال کے ساتھ لکھئے۔

[5]

سوال نمبر 26: اپنے اسکول کے پرنسپل کو فیس معاف کرنے کی درخواست لکھئے۔

”یا“

اپنے چھوٹے بھائی کو چھٹی پر گھر بلانے کے لئے ایک خط لکھئے۔

[10]

سوال نمبر 27: درج ذیل عنوانات میں سے کسی ایک عنوان پر مضمون لکھئے۔

(i) میرا اسکول

(ii) پسندیدہ تہوار

(iii) ماحول کی آلودگی

(iv) قومی رہنما

(v) سائنس کے فائدے

[5]

سوال نمبر 28: درج ذیل غیر درسی اقتباس کو پڑھ کر نیچے دیئے گئے سوالات کے جوابات لکھئے۔

”ہولی کا تہوار ہماری ہندوستانی تہذیب کی نشانی ہے۔ ہمارا ملک ہندوستان

ایک غریب ملک ہے اور یہاں کی زیادہ آبادی گاؤں میں بستی ہے۔ ہندوستان

کسانوں کا ملک ہے۔ یہاں کسان اپنی زراعت میں پورے سال لگے رہتے

ہیں۔ سال کے دوران اکثر تہوار آتے رہتے ہیں۔ جیسے

(508)

ہولی دیوالی دھڑے عید محرم کرسمس وغیرہ۔ ہر تہوار منانے کا وقت الگ الگ ہوتا ہے۔
ہولی کی تیاری ہولی کے دن سے بہت پہلے سے ہی شروع ہو جاتی ہے۔ شہروں میں
چوراہوں پر لکڑیاں جمع کی جانے لگتی ہیں۔ اور بازاروں میں رنگوں کی پکڑیوں کی فروخت
شروع ہو جاتی ہے۔

- سوالات: (i) کون سا تہوار ہندوستانی تہذیب کی نشانی ہے؟
(ii) ہمارے ملک کی زیادہ آبادی کہاں بستی ہے؟
(iii) ہندوستانی تہواروں کے نام لکھئے؟
(iv) ہولی کی تیاری میں لکڑیاں کہاں جمع ہونے لگتی ہیں؟
(v) ہولی کے وقت بازاروں میں کس چیز کی فروخت شروع ہو جاتی ہے؟

-----XX-----

कुल प्रश्नों की संख्या : 19

Total No. of Questions: 19

कुल पृष्ठों की संख्या : 08

Total No. of Pages: 08

हाई स्कूल परीक्षा, दिसम्बर – 2017

512

विषय : संस्कृत (सामान्यम्)

Subject: SANSKRIT (GENERAL)

समय : 03 घण्टात्रयम्

पूर्णाङ्क : 100

Time: 03 Hours

Maximum Marks: 100

- निर्देशाः (i) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः सन्ति ।
(ii) प्रश्नानां सम्मुखे अङ्काः प्रदत्ताः ।

प्र.1 उचित विकल्पं चित्वा लिखत –

(1×5=5)

(क) 'एकैकः' इत्यस्मिन् पदे सन्धिः अस्ति –

(i) दीर्घसन्धिः	(ii) गुणसन्धिः
(iii) यण्सन्धिः	(iv) वृद्धिसन्धिः

(ख) अधोलिखितेषु व्यञ्जन सन्धिः अस्ति –

(i) सुरेशः	(ii) स्वागतम्
(iii) सदाचारः	(iv) विद्यालयः

(ग) 'गज + इन्द्रः' इत्यस्य सन्धिः अस्ति –

(i) गजेन्द्रः	(ii) गजीन्द्रः
(iii) गजइन्द्रः	(iv) गजोन्द्रः

(घ) अधोलिखितेषु विसर्ग सन्धेः उदाहरणम् अस्ति –

(i) बहिरेव	(ii) दध्यपि
(iii) पावकः	(iv) नास्ति

(ङ) अधोलिखितेषु अव्ययम् अस्ति –

(i) यदा	(ii) कथा
(iii) प्रिया	(iv) सीता

प्र.2 उचित विकल्पं चित्वा लिखत –

(1×5=5)

(क) 'अनुरूपम्' इत्यस्मिन् पदे समासः अस्ति –

(i) तत्पुरुषः	(ii) अव्ययीभावः
(iii) द्विगुः	(iv) कर्मधारयः

(ख) 'चौरभयम्' इत्यस्य पदस्य समास विग्रहः भविष्यति—

(i) चौरस्य भयं	(ii) चौरेण भयं
(iii) चौरात् भयं	(iv) चोरं भयं

(ग) 'पीताम्बरः' इत्यस्मिन् पदे समासः अस्ति –

(i) कर्मधारयः	(ii) बहुव्रीहिः
(iii) द्विगुः	(iv) तत्पुरुषः

(घ) अधोलिखितेषु उपसर्गः न अस्ति –

(i) अनु	(ii) अव
(iii) अधि	(iv) अस्मि

(ङ) अधोलिखितेषु उपसर्गः अस्ति –

(i) गच्छति	(ii) अस्
(iii) जप्	(iv) निर्

प्र.3 उचित विकल्पं चित्वा लिखत –

(1×5=5)

(क) 'वर्धते' इत्यस्मिन् पदे वचनम् अस्ति –

(i) एकवचनं	(ii) द्विवचनं
(iii) बहुवचनं	(iv) कोऽपि अस्ति

(ख) 'पठेत्' इत्यस्मिन् पदे लकारः अस्ति –

(i) लट्	(ii) लृट्
(iii) विधिलिङ्	(iv) लङ्

(ग) 'पक्ष्यति' इत्यास्मिन् पदे धातुः अस्ति –

(i) पच्	(ii) पश्य्
(iii) पा	(iv) पाल्

(घ) 'अपश्यम्' इत्यस्मिन् पदे पुरुषः अस्ति –

(i) प्रथमपुरुषः	(ii) मध्यमपुरुषः
(iii) उत्तमपुरुषः	(iv) कोऽपि नास्ति

(ङ) अधोलिखितेषु अव्ययं नास्ति –

(i) तत्र	(ii) कुत्र
(iii) पुत्र	(iv) सर्वत्र

प्र.4 उचित विकल्पं चित्वा लिखत –

(1×5=5)

(क) 'कर्त्तव्यः' इत्यस्मिन् पदे प्रत्ययः अस्ति –

(i) ल्यप्	(ii) तव्यत्
(iii) अनीयर्	(iv) क्त

(ख) 'गुणवान्' इत्यस्मिन् पदे प्रत्ययः अस्ति –

(i) ल्यप्	(ii) क्त्रवतु
(iii) मतुप्	(iv) क्तिन्

(ग) 'टाप्' प्रत्ययस्य उदाहरणं अस्ति –

(i) प्रथा	(ii) तथा
(iii) कथा	(iv) अजा

(घ) 'ल्यप्' प्रत्ययस्य उदाहरणम् अस्ति –

(i) आगत्य	(ii) गन्तव्यः
(iii) भूतः	(iv) याचमान

(ङ) परोपदेशवेलायां सर्वे शिष्टाः.....वै । –

(i) वदन्ति	(ii) भवन्ति
(iii) हसन्ति	(iv) वदति

प्र.5 प्रदत्तैः शब्दैः रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत– (कोऽपि पञ्च)

(1×5=5)

[माता, मा, कुशलं, नीरोगः, मृगेन्द्राः, साधकं]

(i) भारतीयैकता.....संस्कृतम् ।
(ii) वनेषु विक्रान्ततराः..... ।
(iii) मनुष्यः सदा.....भवेत् ।
(iv) अत्र.....तत्राप्यस्तु ।
(v) मे परिवादनवावतारः.....भूत् ।
(vi) .....किल मनुष्याणां देवतानां च दैवतम् ।

प्र.6 अधोलिखितेषु प्रश्नेषु त्रयाणां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृते एकवाक्येन लिखत — (2×3=6)

- (i) देवताः कुत्र रमन्ते?
- (ii) कः सर्ववस्तुषु हीनः?
- (iii) कं न भिन्द्यात्?
- (iv) छत्रसालः कस्य शिष्यः आसीत्?
- (v) सुतापेक्षी कः आसीत्?

प्र.7 अधोलिखितेषु द्वयोः शब्दयोः शब्दरूपाणि त्रिषु वचनेषु लिखत — (2)

- (i) 'अस्मद्' द्वितीया विभक्तिः
- (ii) 'फल' द्वितीया विभक्तिः
- (iii) 'तत्' (पुल्लिङ्ग) सप्तमी विभक्तिः

प्र.8 'कस्मै' अथवा 'नद्या' इति पदस्य विभक्तिं वचनं च लिखत । (2)

प्र.9 युग्ममेलनं कुरुत — (कोऽपि चत्वारः) (4)

अ

ब

(i) द्विजश्रेष्ठः	—	महाभारतम्
(ii) वेदव्यासः	—	वृद्धः
(iii) दीर्घसूत्री	—	वाल्मीकिना
(iv) मनः ज्योतिषां	—	न स्यात्
(v) आदिकविना	—	एकं ज्योतिः

प्र.10 अधोलिखितेषु चतुर्षु शुद्धाशुद्ध वाक्येषु शुद्ध वाक्यानाम् समक्षम् 'अम्' अशुद्धवाक्यानां समक्षं 'न' इति लिखत — (4)

- (i) सूर्यदेवः वृष्टिं वर्षति ।
- (ii) रामदेवः प्रातः स्मरणीयः आसीत् ।
- (iii) शुद्धोदनः राहुलस्य पिता आसीत् ।
- (iv) संस्कृतावाणी पुरुषं समलङ्करोति ।
- (v) एकः शून्यगृहम् अनुप्रविशेत् ।

प्र.11 अधोलिखितेषु प्रश्नेषु चतुर्णां प्रश्नानाम् उत्तराणि एकपदेन संस्कृते लिखत् –

(4)

- (i) मनः जाग्रतः कुत्र उदैति?
- (ii) प्रकृतिदत्तः वरः कः?
- (iii) घटोत्कचः कया आज्ञप्तः?
- (iv) रामदेवः कस्मिन् ग्रामे वसति स्म?
- (v) वैयाकरणेषु पूर्णः सर्वमान्यश्च कः?

प्र.12 प्रश्नपत्रे समागतान् श्लोकान् विहाय स्वपाठ्यपुस्तकात् कण्ठस्थीकृतं सुभाषितद्वयं लिखत—

(4)

प्र.13 अवकाशार्थं स्वप्राचार्यस्य कृते एकं प्रार्थनापत्रं संस्कृते लिखत।

(4)

अथवा

संस्कृतभाषायां पितरं प्रति एकं पत्रं लिखत।

प्र.14 अधोलिखित गद्यांशेषु गद्यांशद्वयस्य प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृत भाषायां लिखत— (5×2=10)

(क) दयानन्दः सामाजिक कुप्रथानां निवारणाय एषः आर्यसमाजस्य स्थापनां कृतवान्। महर्षि विधवाऽबलानां दलितवर्गाणां गवां च उद्धाराय सदैव प्रायतत। स्वातन्त्र्य भावनाऽपि प्रथममनेनैव महर्षिणास्माकं हृदयेषु जागरिता। नानाविधानि दुःखानि सोढ्वापि नायं कर्तव्यविमुखो जातः। येनास्य महापुरुषस्य ख्यातिः सर्वत्र व्याप्ता।

- (i) आर्यसमाजस्य संस्थापकः कः?
- (ii) एषः किमर्थं आर्यसमाजस्य स्थापनां कृतवान्?
- (iii) महर्षिः केषाम् उद्धाराय सदैव प्रायतत?
- (iv) अस्माकं हृदयेषु स्वातन्त्र्यभावना प्रथमं केन जागरिता?
- (v) कस्य ख्यातिः सर्वत्र व्याप्ता?

(ख) तस्मिन् काले भूलोके गङ्गा नासीत्। आकाशमार्गे तस्याः प्रवाहं सोढुं भूमिः शक्ता न आसीत्। तां प्रथमतः गृहीतुं परमेश्वरः एव शक्तः आसीत्। तस्मात् ईश्वरं ध्यात्वा भगीरथः तपः कृतवान्। सहस्रवर्षानन्तरम् एव ईश्वरः आकाशगङ्गां स्वजटासु गृहीतुम् अङ्गीकार दत्तवान्। एवं सा नदी ईश्वरस्य जटासु प्रथमं पतितवती।

- (i) तस्मिन् काले कुत्र गङ्गा न आसीत्?
- (ii) आकाशमार्गे कस्याः प्रवाहं सोढुं भूमिः शक्ता न आसीत्?
- (iii) गङ्गाम् प्रथमतः गृहीतुं कः शक्तः आसीत्?
- (iv) कः तपः कृतवान्?
- (v) ईश्वरस्य जटासु प्रथमं का पतितवती?

(ग) भारते वैदिककाले उपनिषत्काले च नारी शिक्षिता आसीत्। सा न केवलं अध्ययनम् अपितु सूक्तारचना अपि करोति स्म। वैदिककाले अपाला, घोषा, विश्ववारा, मैत्रेयी एतादृश्यः ब्रह्मवादिन्यः आसन्। उपनिषत्काले ताः जीवन विषयकं जगद्विषयकञ्च ज्ञानम् अधिगन्तुम् इच्छन्ति स्म। उपनिषत्काले वेदाध्ययनस्य कृते तासाम् उपनयनसंस्कारः अपि क्रियते स्म।

- (i) उपनिषत्काले नारी किं किं करोति स्म?
- (ii) वैदिककाले काः ब्रह्मवादिन्यः आसन्?
- (iii) उपनिषत्काले ताः किम् इच्छन्ति स्म?
- (iv) तासां कः संस्कारः अपि क्रियते स्म?
- (v) वैदिककाले भारते नारी कीदृशी आसीत्?

प्र.15 अधोलिखित पद्यांशेषु पद्यांशद्वयस्य प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृत भाषायां लिखत— (5×2=10)

(क) सत्येन धार्यते पृथ्वी, सत्येन तपते रविः।

सत्येन वाति वायुश्च सर्वं सत्ये प्रतिष्ठितम्।।

- (i) सत्येन का धार्यते?
- (ii) सत्येन कः तपते?
- (iii) वायुः केन वाति?
- (iv) सर्वं कस्मिन् प्रतिष्ठितम्?
- (v) 'धार्यते' इति पदस्य धातुं लकारः च लिखत।

(ख) स मृण्मये वीताहिरण्यत्वात्पात्रे निधायार्घ्यमनर्घशीलः ।

श्रुत प्रकाशं यशसा प्रकाशः प्रत्युज्जगामातिथिमतिथेयः ।।

(i) अनर्घशीलः कः?

(ii) रघुः कया प्रकाशितः आसीत्?

(iii) रघुः कस्मिन् पात्रे अर्घ्यं निधाय कौत्सम् उपागच्छत्?

(iv) कौत्सः कीदृशम् आसीत्?

(v) आतिथेयः कः आसीत्?

(ग) गङ्गा पापं शशी तापं दैन्यं कल्पतरुस्तथा ।

पापं तापं च दैन्यं च घ्नन्ति सन्तो महाशयाः ।।

(i) का पापं हन्ति?

(ii) शशी किं करोति?

(iii) कल्पतरुः किं हन्ति?

(iv) पापं तापं दैन्यं च के घ्नन्ति?

(v) 'हन्ति' इत्यास्मिन् पदे वचनं किम् अस्ति?

प्र.16 अधोलिखित वाक्येषु पञ्चवाक्यानां कथानुसारेण क्रमसंयोजनं कुरुत —

(5)

(i) उष्ट्रः यूथाद् भ्रष्टोऽभवत् ।

(ii) सिंहेन उष्ट्रः मारितः ।

(iii) रथकारः गुर्जरदेशं गत्वोष्ट्रीं गृहीत्वा स्वगृहमागतः ।

(iv) तेन प्रचुराः उष्ट्राः करभीश्च सम्मिलिताः ।

(v) वने प्रसववेदनया पीड्यमानाम् उष्ट्रीम् अपश्यत् ।

(vi) रथकारः दारिद्र्योपहतः देशान्निष्क्रान्तः ।

प्र.17 अधोलिखितेषु अशुद्धवाक्येषु पञ्च वाक्यानां शुद्धिः करणीया—

(5)

- (i) एकः बालिका पठति ।
- (ii) भवान् कुत्र गच्छन्ति ।
- (iii) पुत्रः जनकस्य सह गच्छति ।
- (iv) विद्यालयस्य परितः उद्यानम् अस्ति ।
- (v) गंगा हिमालयेन प्रभवति ।
- (vi) राजा निर्धनं धनं ददाति ।

प्र.18 अधोलिखितम् अपठितगद्यांशं सम्यक् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृत भाषायां लिखत — (5)

भारतस्य उत्तरायां दिशि महोन्नतः पर्वतराजः हिमालयः वर्तते । यः उत्तर दिशि प्रहरी इव रक्षति ।
हिमालयः भारत देशस्य समृद्धभू भागः अस्ति । अस्मात् पर्वतात् नद्यः निस्सरन्ति देशस्य विशालं
भूभागं सिञ्चन्ति च ।

- (i) अस्य गद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं लिखत?
- (ii) भारतस्य उत्तरायां दिशि कः वर्तते?
- (iii) प्रहरी इव भारतं कः रक्षति?
- (iv) भारतदेशस्य समृद्ध भूभागः कः अस्ति?
- (v) कस्मात् पर्वतात् नद्यः निस्सरन्ति?

प्र.19 अधोलिखितेषु विषयेषु एकं विषयं चित्वा संस्कृतभाषायां शतशब्देषु निबन्धं लिखत—

(10)

- (i) महाकविः कलिदासः
- (ii) उत्सवः (दीपावलिः)
- (iii) अस्माकं देशः
- (iv) अनुशासनं

.....